

Ion Ursu, Ludmila Bacumenco-Pîrnău, Vlad Vornic, Ion Ciobanu

**Necropola medievală de la Lozova-La hotar cu Vornicenii.
Rezultatele cercetărilor din anii 2014-2015**

Keywords: Lozova, archaeological site, necropolis, funeral ritual, Moldavia, Middle Ages.

Cuvinte cheie: Lozova, sit arheologic, necropolă, ritual funerar, Moldova, evul mediu.

Ключевые слова: Лозова, археологический памятник, кладбище, погребальный обряд, Молдова, средние века.

Ion Ursu, Ludmila Bacumenco-Pîrnău, Vlad Vornic, Ion Ciobanu

Medieval necropolis from Lozova-La hotar cu Vornicenii. The results of 2014-2015 researchs

The authors present the preliminary results of archaeological research in the period 2014-2015, carried out in the area of the medieval necropolis from Lozova-La hotar cu Vornicenii. (Straseni). The two undertaken archaeological campaigns aimed at continued systematic excavations carried out within two projects for young researchers, funded by the Academy of Sciences of Moldova, during which up to date 106 tombs, of which 52 funerary complexes in the years 2014-2015, were discovered. They belonged to the local Christian community; all the deceased (adults and children) were buried according to the Christian ritual: in prone position, with the head to the west, the legs stretched the arms bent at the elbows, and the hands resting on the abdomen, chest or shoulders. The Funeral inventory is represented by ornaments and apparel globular buttons made of bronze, temple rings, silver and bronze earrings, beads, pendants, etc., indicating the period of the use of the cemetery in the 14th - 15th centuries. The medieval cemetery from Lozova is part of a series of sites particularly important for restoring the spiritual life of Orthodox communities in Bucovat valley. Continued research and rigorous analysis of the entire archaeological inventory will provide additional relevant data, such as demographic evolution, health state, ethnic and cultural background of the population in the space between the Prut and Nistru during the end of the Golden Horde period and the early establishment and eastward expansion of the Country of Moldova.

Ion Ursu, Ludmila Bacumenco-Pîrnău, Vlad Vornic, Ion Ciobanu

Necropola medievală de la Lozova-La hotar cu Vornicenii. Rezultatele cercetărilor din anii 2014-2015

Autorii prezintă rezultatele preliminare ale cercetărilor arheologice din perioada anilor 2014-2015, efectuate în aria necropolei medievale de la Lozova-La hotar cu Vornicenii (r-nul Strășeni). Cele două campanii arheologice întreprinse au avut drept scop continuarea săpăturilor sistematice, desfășurate în cadrul a două proiecte pentru tineri cercetători, finanțate de Academia de Științe a Moldovei, pe parcursul cărora au fost descoperite până în prezent 106 morminte, dintre care 52 în anii 2014-2015. Acestea aparțin unei comunități creștine locale; toți decedații (maturi și copii) au fost înhumați potrivit ritualului creștin: pe spate, cu capul spre vest și picioarele întinse, iar brațele indoite din coate, cu mâinile așezate pe abdomen, piept sau pe umeri. Inventarul funerar este reprezentat de obiecte de podoabă și port: nasturi globulari din bronz, verigi de tâmplă, cercei de argint și bronz, mărgelile, pandantive ș.a., piese care indică perioada de utilizare a cimitirului în secolele XIV-XV. Cimitirul medieval de la Lozova face parte din seria de situri deosebit de importante pentru reconstituirea vieții spirituale a comunităților ortodoxe din valea Bucovățului, iar continuarea cercetărilor și analiza riguroasă a întregului inventar arheologic vor oferi și alte date relevante, precum evoluția demografică, starea de sănătate, apartenența culturală și etnică a populației din spațiul dintre Prut și Nistru în perioada de sfârșit a Hoardei de Aur și începutul constituirii și extinderii spre est a Țării Moldovei.

Ион Урсу, Людмила Бакуменко-Пырнэу, Влад Ворник, Ион Чиобану

Средневековое кладбище у села Лозова-Ла хотар ку Ворничений. Результаты археологических исследований 2014-2015 гг.

Авторы представляют предварительные итоги археологических исследований 2014-2015 гг., проведенных на средневековом кладбище у села Лозова-Ла хотар ку Ворничений (Стрэшенский район). Археологические изыскания последних двух лет продолжают систематические раскопки, проведенные ранее в рамках проектов для молодых исследователей с финансовой поддержкой Академии наук Молдовы, в ходе которых были обнаружены и проанализированы на сегодняшний день 106 захоронения, из которых 52 – в период 2014-2015 гг. Погребенные принадлежали местной христианской общине; усопшие (взрослые и дети) были похоронены в соответствии с традиционными христианскими обрядами: на спине, головой на запад, ноги прямые, руки согнуты в локтях, кисти уложены на животе, груди или плечах. Погребальный инвентарь представлен деталями одежды или украшениями: это бронзовые сфероидальные пуговицы, серебряные и бронзовые серьги и височные кольца, бусы и т.д. Находки указывают на период использования кладбища в XIV-XV вв. Средневековое кладбище у села Лозова – это один из особо важных памятников для восстановления истории духовной жизни православных общин в долине р. Буковэц, а продолжение археологических иссле-

дований и тщательный анализ всех находок обеспечит поступление других интересных данных, важных для истории демографии, здоровья, этнической и культурной принадлежности населения из Пруто-Днестровского междуречья в период конца Золотой Орды и начала Молдавского средневекового государства.

INTRODUCERE

Cercetările consacrate reconstituirii vieții spirituale, în special a spectrului credințelor religioase în legătură cu viața de după moarte, a dinamicii etno-demografice și a stării de sănătate a comunităților creștine din spațiul est-carpatic sunt tot mai frecvente în ultima vreme, impulsionate fiind atât de evoluția a noi tendințe de cercetare din domeniul arheologiei [Lauwers 1999; Lăzărescu 2009; Motzoi-Chicideanu 2003; Parker Pearson 2003; Burial Archaeology 1989; Sârbu 2003 ș.a.], dar mai ales de includerea în circuitul științific a rezultatelor săpăturilor arheologice efectuate în cuprinsul unor cimitire rurale și urbane, a celor din interiorul sau din jurul lăcașelor bisericești și mănăstirești de pe ambele maluri ale Prutului. Acestor acumulări valoroase de „baze de date” și observații, în măsură să asigure un important suport teoretic și informațional pentru viitoare întregiri ale imaginii vieții spirituale, se alătură și rezultatele obținute cu prilejul săpăturilor arheologice în cimitirul așezării medievale rurale de la Lozova-La hotar cu Vornicenii, cercetări demarate în vara anului 2010 și continuate, apoi, în anii 2011, 2014 și 2015. Prin urmare, după o perioadă destul de scurtă, dar intensă, de cercetări arheologice [Bacumenco-Pîrnău, Vornic, Ursu 2011; Vornic et al. 2012; Ursu, Bacumenco-Pîrnău, Vornic 2015] și analize antropologice [Simalcsik 2012; Simalcsik, Simalcsik, Groza 2013; Simalcsik et al. 2014; Simalcsik 2015], imaginea asupra vieții spirituale și a dinamicii demografice a comunităților ortodoxe din valea Bucovățului în perioada constituirii și consolidării Țării Moldovei a căpătat o consistență incomparabilă cu ceea ce se putea obține pe baza studiului surselor documentare ale vremii.

DESCRIEREA SĂPĂTURILOR

Săpăturile arheologice din cuprinsul necropolei medievale de la Lozova în perioada anilor 2014-2015 au fost desfășurate în continuarea celor efectuate în anii 2010 și 2011, la extremitatea estică a sitului arheologic pluristratificat, amplasat la cca 0,9 km E de satul actual Lozova, în imediata apropiere a hotarului dintre localitățile Lozova și Vorniceni (r-nul Strășeni) din valea Bucovățului, în capătul estic al microzonei Oanța, cunoscut în literatura de spe-

cialitate cu denumirea de *Vorniceni I* (fig. 1). Acest sit arheologic, întrucât este situat în cea mai mare parte, dacă nu chiar integral, pe teritoriul comunei Lozova și pentru a nu fi confundat cu așezarea medievală Lozova-Oanța (Lozova I) de la periferia intravilanului satului, a fost denumit de noi Lozova-La hotar cu Vornicenii [Vornic et al. 2012, 226].

Încă de la începutul cercetărilor, în anul 2010, ne-am propus stabilirea cronologiei, apartenenței etnice și culturale, dar și relația cu alte situri similare, cum ar fi cel de la Sadova, atribuit Seliștei lui Tihomir, sat dispărut, menționat alături de Lozova și Secăreni împreună cu alte șase moșii de pe valea Bucovățului în actul de danie din 1420 scris de către voievodul Alexandru cel Bun boierului Oană pentru „dreaptă și credincioasă slujbă” [DRH I, 1976, 67-69].

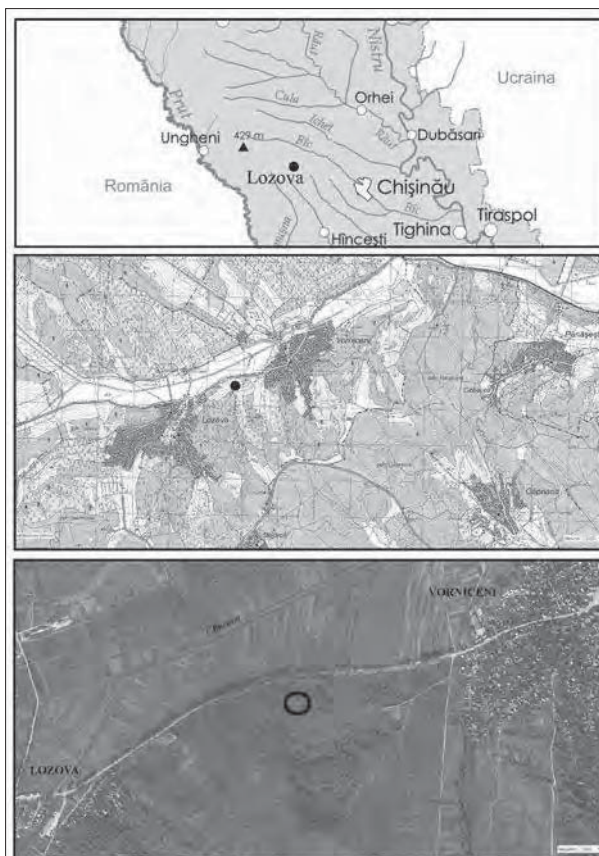

Fig. 1. Amplasarea geografică a sitului Lozova-La hotar cu Vornicenii.

Fig. 1. Geographical location of the site Lozova-La hotar cu Vornicenii.

La momentul demarării campaniei arheologice cea mai mare parte a ariei sitului Lozova-*La hotar cu Vornicenii* era acoperită cu pomi fructiferi, viță de vie, porumb și alte culturi anuale. Toată suprafața de teren reprezentată loturi de pământ individuale aflate în proprietate privată, o parte dintre care au rămas însă înțelenite. Săpăturile arheologice au fost efectuate în perimetrul a două secțiuni, notate V și VI, cu dimensiuni și forme diferite, însumând în total o suprafață de cca 250 m.p. Secțiunile au fost trasate în continuarea secțiunii III, cercetată în 2010-2011, în partea de SV. Nici una dintre secțiuni nu a fost orientată strict după punctele cardinale N-S sau V-E, la trasarea lor fiind nevoie să se țină cont de orientarea loturilor de pământ și a rândurilor de pomi, care coincid, de fapt, cu direcția pantei, dar și de orientarea secțiunilor anterioare (III și IV).

În campaniile din anii 2014 și 2015 au fost identificate 52 de morminte cu 53 de înhumați (unul dintre morminte fiind dublu), ce fac parte din același cimitir, ale cărui dimensiuni urmează încă a fi precizate (fig. 4). Astfel, numărul total al mormintelor cercetate prin săpături pe parcursul celor patru ani, împreună cu cele distruse și recuperate la suprafața solului în primăvara lui 2011, este de 106.

Materialul arheologic descoperit în stratul de cultură, la fel ca și în campaniile anterioare, este foarte puțin, reprezentând fragmente de vase de lut tipice perioadei de dominație a Hoardei de Aur, recuperate de pe suprafața zonei cercetate și din primele straturi de săpătură.

A. CAMPANIA 2014

În campania din 2014 au fost continuate cercetările în cadrul necropolei prin trasarea unei noi secțiuni (V) la distanța de 0,80 m SV de secțiunea III, cu o suprafață totală de 128 m.p. Inițial, a fost executată o secțiune de forma unei tranșee orientate

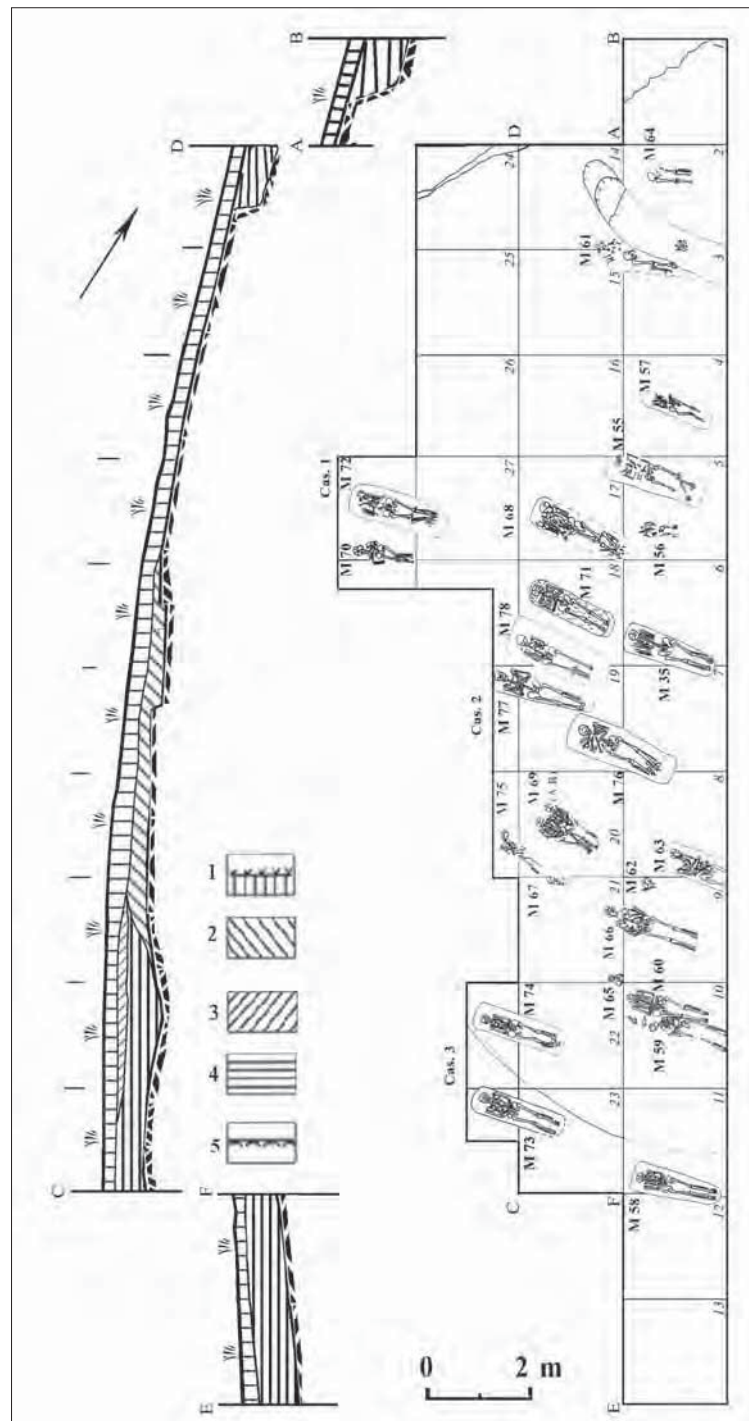

Fig. 2. Planul și profilul secțiunii V (campania 2014).

Fig. 2. Plan and profile of Section V (2014 campaign).

NV(312°)–SE(138°), cu lungimea de 26 m și lățimea de 2 m, împărțită în 13 carouri, notate cu cifre arabe de la SE spre NV. În jumătatea de SV a secțiunii, adică în zona carourilor 9-13, terenul era relativ drept, iar în cealaltă jumătate – înclinat spre NV.

Ulterior, pe măsura descoperirii unor morminte și în scopul dezvelirii acestora, s-au efectuat noi adăugiri. Spre V, secțiunea a fost extinsă, inițial cu 2 m pe o distanță de 20 m (carourile 14-23), după care cu încă 2 m lățime pe o distanță de 8 m și câteva casete. Astfel, secțiunea în partea de NV avea lățimea de 6 m, iar în partea de SV de 4 m. Pe latura vestică, în dreptul carourilor 18-20, 22-23 și 27, s-au adăugat trei casete. În consecință, secțiunea a V-a s-a transformat într-o parcelă de formă neregulată, cu aria totală de cca 130 m.p. (fig. 2; 18; 19).

La suprafața zonei cercetate și în primul strat de săpătură au fost identificate mai multe fragmente ceramice caracteristice perioadei de dominație a Hoardei de Aur. Straturile următoare erau lipsite de material arheologic, în partea de NV a secțiunii după primul nivel excavat apărând conturul gropilor funerare și oase umane. În anul respectiv au fost dezvelite și cercetate 25 de complexe funerare (26 schelete) (mormintele 35, 55-78) (fig. 5-7). Starea de conservare a oaselor este diferită; oasele de adulți s-au păstrat mai bine decât cele de copii, câteva morminte fiind distruse parțial de lucrările agricole recente. Scheletele se aflau la adâncimi relativ mici, cuprinse între 0,25 și 0,90 m. Defuncții au fost depuși în gropi trapezoidale în decubit dorsal cu brațele îndoite din coate și palmele aduse pe torace sau abdomen. Toți înmormântații aveau orientarea vest (cap) – est (picioare), cu foarte mici abateri de câteva grade. Urme de sicriu, așternut sau alte elemente de amenajare a gropii nu s-au găsit, defuncții fiind depuși direct pe sol. Atât mormintele descoperite în acest an, cât și cele din anii precedenți, erau dispuse în cadrul necropolei în șiruri, observându-se și unele aglomerații, ce au aparținut, probabil, unor familii. Densitatea gropilor este relativ mică, doar în trei cazuri înregistrându-se situații de suprapunerii parțiale. Toate mormintele sunt singulare, cu excepția unui complex în care au fost descoperite două schelete de copii înhumați simultan (M.69)

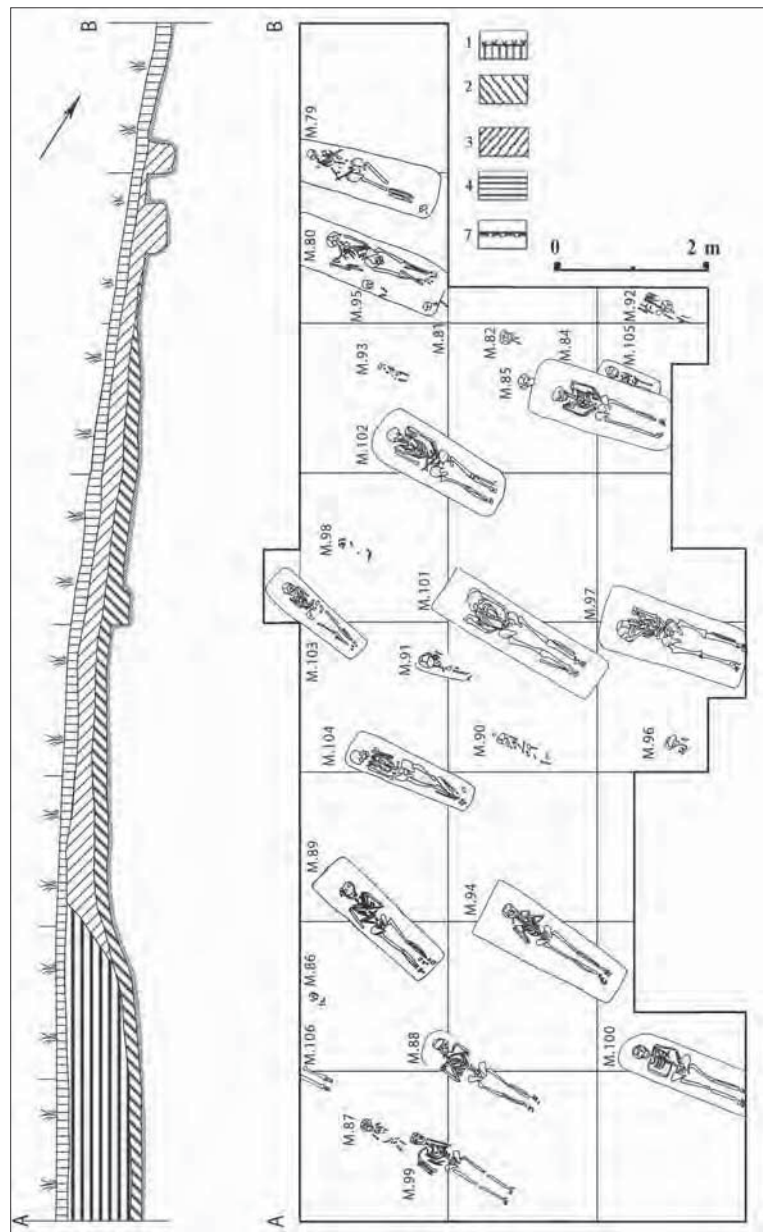

Fig. 3. Planul și profilul secțiunii VI (campania 2015).

Fig. 3. Plan and profile of Section VI (2015 campaign).

(fig. 6D). Majoritatea scheletelor dezvelite în această campanie au aparținut unor adulți.

Pământul de pe suprafața secțiunii s-a scos cu cazmaua și cu șpaclul pe o adâncime ce variază între 0,25 m și 1,3 m. Stratul I constă din sol cenușiu în amestec cu resturi vegetale și rare fragmente ceramice din perioada Hoardei de Aur, cioburi de vase tipice epocii medievale târzii și câteva oase mici, provenind de la schelete umane afectate de lucrările agricole. Imediat sub stratul de vegetație, la adâncimea de 0,20-0,25 m, în partea de NV a secțiunii,

aflată în pantă, a apărut roca naturală, ce prezenta lut de culoare gălbuie-deschisă.

În perimetrul carourilor 6-9 și 18-21, sub solul vegetal, urma un pământ de culoare cenușie-brună, cu puține cioburi de vase lucrate la roată datând din perioada Hoardei de Aur și epoca medievală târzie. Este de remarcat faptul că grosimea acestui strat de pământ cenușiu-brun nu se prezintă la fel, variind între 0,05-0,10 m și 0,6 m (capătul de SE al secțiunii). La nivelul stratului II de săpătură, în solul cenușiu-brun, au fost surprinse mai multe înmormântări, toate fiind cercetate integral. Pentru dezvelirea completă a două dintre aceste morminte a fost necesară deschiderea a două casete laterale, întrucât complexele intrau sub pereții secțiunii.

Alte înmormântări din zona centrală și de SE a secțiunii au fost identificate la nivelul corespunzător stratului III de săpătură sau, mai exact, la adâncimi cuprinse între 0,54 și 0,62 m. În sfârșit, ultimele complexe funerare au fost semnalate la adâncimea de 0,72 m și 0,82 m de la nivelul actual de călcare al solului. Este, credem, important de remarcat faptul că mormântul aflat la adâncimea cea mai mare se găsea și cel mai la S dintre toate, marcând astfel în acest sector marginea cimitirului.

B. CAMPANIA 2015

Săpăturile din vara anului 2015 s-au derulat exclusiv în arealul necropolei, fiind extinse prin cercetarea Secțiunii VI, care a fost trasată în continuarea secțiunii V, pe latura de SV, astfel mărindu-se suprafața cercetată începută în 2014 cu cca 100 m.p. pe un teren aflat în paragină. Inițial parcela săpată a avut forma unui șanț orientat pe direcția NV(320°)-SE, cu dimensiunile de 4×12 m, fiind compusă din 12 carouri de 4 m.p., în partea de NV incluzând și două casete din campania din 2014. Ulterior, pe latura de SV s-au adăugat încă opt carouri, începând de la caroul 27 al Secțiunii V în partea de NE, astfel, planul săpăturii căpătând o formă neregulată, cu suprafața de aproximativ 100 m.p. (fig. 3; 20-22). Pământul s-a scos cu cazmaua în 3-5 straturi succesive până la adâncimile de 0,6-1,1 m de la nivelul actual de călcare al solului.

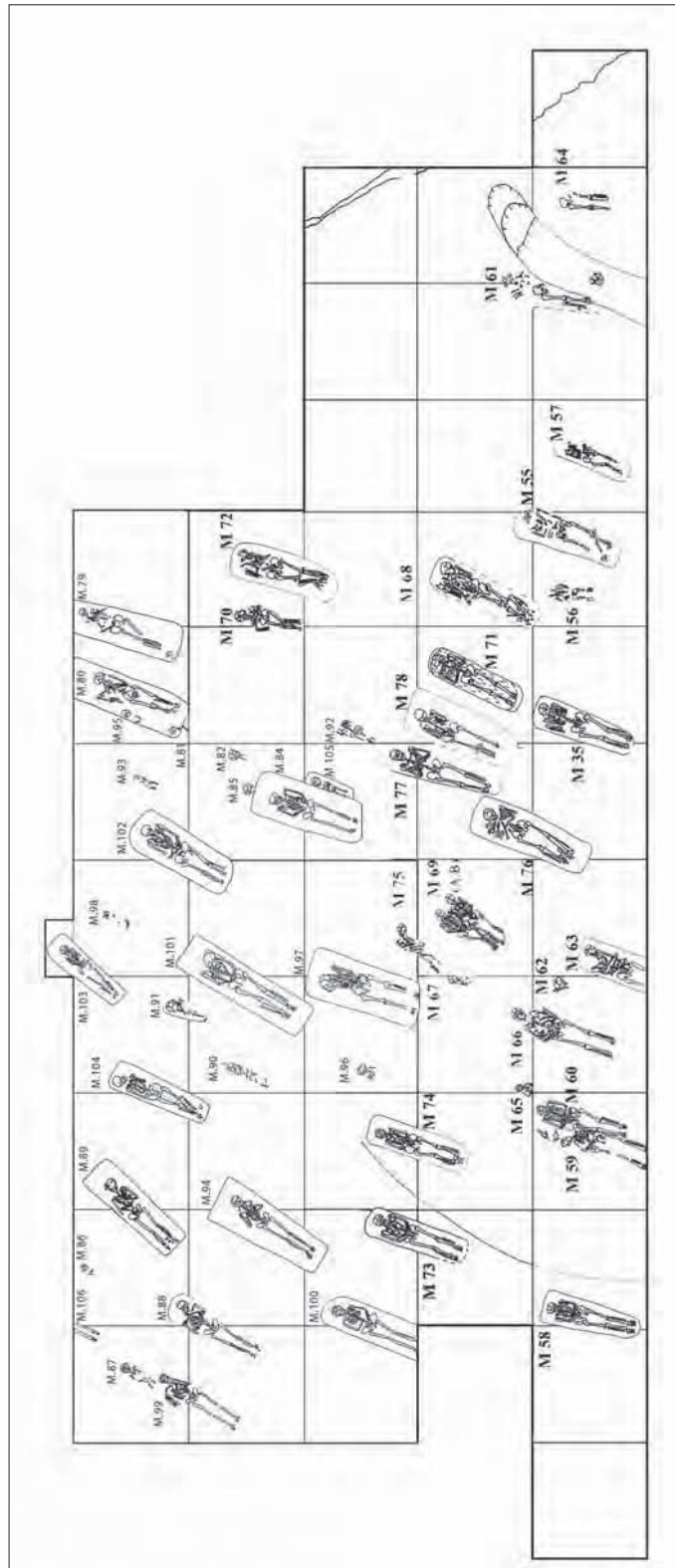

Fig. 4. Planul general al necropolei, rezultatele săpăturilor din anii 2014-2015.

Fig. 4. General plan of the necropolis, results of the diggings in 2014-2015.

Stratul I, reprezentând sol vegetal de culoare cenușie, a fost scos de pe întreaga suprafață investigată. S-au găsit câteva cioburi roșiatice tipice Hoardei de Aur și două oase de animale. După răzuire, sub pătura de vegetație, în zona de NE a secțiunii (regiunea pantei) la adâncimea de 0,20-0,25 m au apărut contururile a câtorva morminte.

Stratul II de săpătură consta din sol brun-gălbui fără resturi arheologice, sub care urma, la adâncimea de 0,5 m, lutul galben, în unele carouri ajungând până la adâncimea de 0,6-0,7 m, solul cenușiu, apoi urma un strat de pământ brun, fără resturi arheologice, cu grosimea de 10-30 cm; la nivelul de 0,8-0,9 m era un strat subțire (cca 10 cm) de pământ brun-gălbui, lutul galben steril apărând la adâncimea de 0,90-1,0 m.

Materialul arheologic descoperit în stratul de cultură, la fel ca și în campaniile anterioare, este puțin, fiind reprezentat de câteva fragmente de vase de lut tipice perioadei de dominație a Hoardei de Aur, recuperate de pe suprafața zonei cercetate și din primele straturi de săpătură.

Pe parcursul campaniei din 2015, au fost identificate și cercetate 27 de complexe funerare (nr. 79-106) (fig. 8-10). Starea de conservare a scheletelor este diferită, cele aparținând adulților fiind în mod firesc mai bine păstrate, spre deosebire de mormintele de copii. Câteva morminte au fost distruse parțial de lucrările agricole recente. La o analiză atentă a distribuirii gropilor funerare descoperite în acest an, precum și cele identificate în campaniile anterioare, se constată organizarea mormintelor în șiruri. Scheletele se aflau la adâncimi relativ mici. Defuncții au fost depuși în gropi simple, de formă trapezoidală sau rectangulară, în decubit dorsal, cu brațele îndoite din coate și palmele aduse pe torace sau abdomen. Toate scheletele sunt orientate V-E, cu unele mici devieri. Urme de sicriu, așternut sau alte elemente de amenajare a gropii nu au fost semnalate, decedații fiind depuși direct pe sol. În schimb, în mai multe morminte au fost găsite fragmente de cărbune de lemn, practică atestată și în alte cimitire medievale din spațiul de la est de Carpați. Densitatea gropilor funerare este relativ mică, doar în câteva cazuri fiind atestate situații de suprapuneri parțiale.

CATALOGUL MORMINTELOR¹

1. Numerotarea mormintelor s-a făcut în ordinea descoperirii lor. Ilustrația aferentă este grupată pe complexe funerare, cuprinzând desene și fotografii ale mormintelor și obiectelor descoperite. S-a utilizat prescurtarea M. pentru „mormânt”.

M. 35 (fig. 5A). A fost identificat în perimetrul secțiunii III încă din campania arheologică din vara anului 2011, dar n-a fost cercetat din cauza amplasării gropii în peretele vestic al secțiunii respective, cu excepția labelor picioarelor [Vornic et al. 248]. În secțiunea IV a fost surprins integral la limita carourilor 6-7, la adâncimea de 0,40-0,52 m. Orientarea VSV(245°)-ENE. Groapa era de formă trapezoidală, cu lungimea de 1,75 m și lățimea de 0,60 m în partea superioară și de 0,40 m în partea inferioară, iar adâncimea de 0,11 m. Umplutura gropii consta din sol cenușiu amestecat cu lut galben. Scheletul aparținea unui bărbat (45-50 ani, *maturus*), oasele fiind relativ bine păstrate. Craniul se afla ușor pe o parte, cu privirea spre est. Brațele au fost puternic îndoite din coate și aduse sub bărbie, picioarele întinse. Inventar:

1-2. Doi nasturi globulari din bronz fragmentați, găsiți în regiunea gâtului.

M. 55 (fig. 5B). S-a descoperit la limita de nord a caroului 5. Orientarea V(260°)-E. Craniul intra sub peretele de vest. Pentru a fi dezvelit a fost trasată o casetă de 1,50x0,50 m. Scheletul se află la adâncimea de 0,20 m. Conturul gropii a fost înregistrat doar pe unele porțiuni în partea de sud, adâncimea fiind de 0,05 m. Scheletul, aparținând unei persoane de sex feminin, cu vârsta la deces de 50-55 ani (*maturus avansat*), este slab păstrat. Craniul, cutia toracică, antebrațul drept, brațul stâng au fost distruse în totalitate. Oasele păstrate sunt afectate puternic de factorii tafonomici (din cauza tasării solului). Defunctul a fost depus în decubit dorsal, cu brațele îndoite din coate și plasate pe abdomen.

Inventar:

1. Verigă din fir de bronz cu capetele neunite găsită în zona craniului.

2. Nasture globular din bronz sau argint cu urechiușă de prindere în partea superioară, descoperit pe torace, în regiunea gâtului.

M. 56 (fig. 5C). Surprins la marginea de sud a caroului 5, la adâncimea de 0,22 m. Conturul gropii nu a putut fi determinat. Scheletul, aparținând unui copil cu vârsta la deces de 1,5-2 ani (*infans I*) în mare parte distrus (craniu, coloană vertebrală, brațele), se afla în decubit dorsal, cu capul orientat spre V (280°). Inventar:

1. Verigă de tâmplă din bronz sau argint cu unul din capete răsucit în formă de buclă, găsită în regiunea craniului.

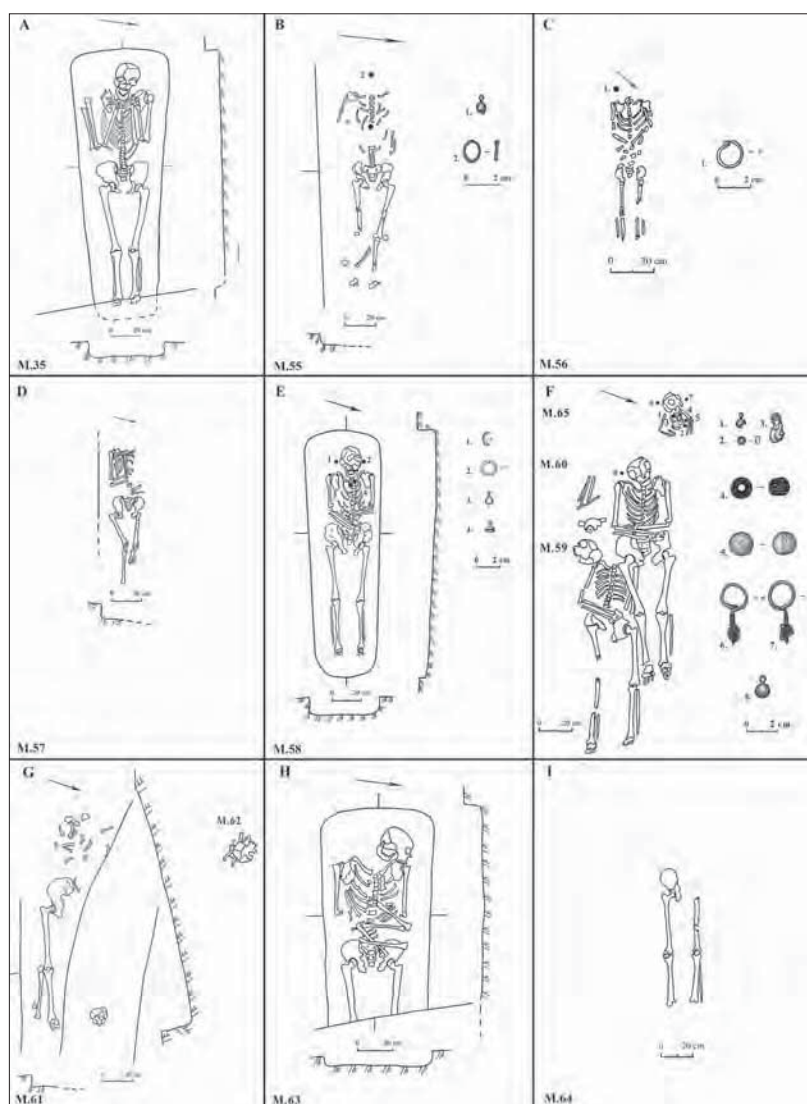

Fig. 5. Mormintele 35 (A), 55 (B), 56 (C), 57 (D), 58 (E), 59, 60, 65 (F), 61, 62 (G), 63 (H) și 64 (I).

Fig. 5. Graves 35 (A), 55 (B), 56 (C), 57 (D), 58 (E), 59, 60, 65 (F), 61, 62 (G), 63 (H) and 64 (I).

M. 57 (fig. 5D) Descoperit în caroul 4, la adâncimea de 0,25 m. Orientarea V(260°)-E. Conturul gropii nu s-a surprins, cu excepția laturii de sud pe o lungime de 1 m. Adâncimea gropii pe această latură constituie 0,07 m. Scheletul a fost parțial distrus de lucrările agricole. Defunctul a fost depus în decubit dorsal, cu brațele așezate pe abdomen. Sex: indeterminabil. Vârsta la deces: 5-6 ani (*infans I*). Fără inventar.

M. 58 (fig. 5E). Identificat la limita dintre carourile 11 și 12 la adâncimea de 0,68 m. Orientarea VSV(240°)-ENE. Groapa era de formă trapezoidală cu colțurile rotunjite și avea lungimea

de 1,70 m, lățimea de 0,54 m în partea superioară și de 0,44 m în cea inferioară. Umplutura gropii consta din sol cenușiu-gălbui. Oasele scheletului sunt păstrate relativ bine. Defunctul a fost depus întins pe spate cu brațele îndoite din cot și așezate pe abdomen. Craniul era cu privirea spre est. În regiunea mandibulei au fost semnalati câțiva cărbuni de lemn. Sex feminin. Vârsta la deces: 50-55 ani (*maturus avansat*). Inventar:

1-2. Doi nasturi globulari din bronz sau argint cu ureche de prindere găsiți lângă mandibulă (zona gâtului).

3-4. Două verigi de tâmplă din bronz sau argint găsite în regiunile temporale ale craniului.

M. 59 (fig. 5F). Semnalat în partea vestică a caroului 10. La adâncimea de 0,60 m a fost depistat craniul, iar la 0,80 m restul scheletului. Orientarea V(270°)-E. Scheletul a fost parțial deranjat de mormântul 60, craniul fiind mutat spre sud la distanța de 0,14 m de poziția inițială. Conturul gropii n-a putut fi delimitat. Oasele scheletului prezintă un nivel precar de păstrare. Defunctul de sex *feminin*, cu vârsta de 60-65 ani (*senilis*) a fost depus pe spate, brațul drept pe abdomen, iar cel stâng pe umăr. În umplutura gropii, preponderent în zona bazinului și a părții superioare a toracelui, au fost găsiți cărbuni de lemn ars.

Inventar:

1-2. Doi nasturi globulari din bronz, fragmentați, găsiți în zona superioară a coloanei vertebrale.

M. 60 (fig. 5F). Descoperit la marginea nordică a caroului 10, la adâncimea de 0,55-0,60 m. Conturul gropii nu a fost surprins. Orientarea V(270°)-E. Scheletul se afla întins pe spate cu brațele pe abdomen. A fost atribuit unei femei cu vârsta la deces de cca 50 ani (*maturus avansat*). Suprapunea parțial M.59, din care cauză a fost deplasat craniului celui din urmă. Inventar:

1. Nasture globular de argint găsit în zona craniului la adâncimea de 0,66 m.

M. 61 (fig. 5G). Aflat la joncțiunea dintre carourile 2, 3, 14 și 15. Scheletul a fost parțial distrus (iliacul și piciorul stâng) de un șanț modern surprins și în secțiunile anterioare. În poziție anatomică s-au păstrat piciorul drept și partea dreaptă a bazinului. Craniul, cutia toracică și membrele superioare au avut de suferit din cauza lucrărilor agricole. Conturul gropii a fost fixat doar pentru partea de sud pe lungimea de 1 m. În partea de est a gropii a fost înregistrată adâncimea de 0,25 m, în regiunea bazinului aceasta fiind de 0,04 m. Astfel, fundul gropii este oblic. Defunctul de sex masculin, cu vârsta la deces de 25-30 ani (*adultus*), a fost depus pe spate în poziție întinsă, orientat cu capul spre V. La distanța de 0,40 m nord de calcaneul piciorului drept s-a găsit o aglomerație de oase, care probabil provin din partea stângă a bazinului, mișcate în timpul săpării unui șanț modern. Inventarul lipsește.

M. 62 (fig. 5G). Distrus. Surprins la adâncimea de 0,3 m, la limita carourilor 8 și 9. S-a păstrat doar craniul fragmentar, humerusul, radiusul, cubitusul și mâna dreaptă. Scheletul, aparținând unui copil de 8-9 ani (*infans II*), a fost distrus de unele intervenții în sol, probabil în timpul săpării gropilor mormintelor 63 sau 66. Poziția și orientarea scheletului nu poate fi stabilită din cauza deranjamentelor. Fără inventar.

M. 63 (fig. 5H). Descoperit la adâncimea de 0,48-0,52 m, la limita carourilor 8-9. Orientarea VSV(230°)-ENE. Groapa mormântului a fost surprinsă doar pe latura nordică unde atinge adâncime de cca 0,06 m. Umplutura constituie un amestec de sol cenușiu. Oasele gambelor și labelor picioarelor se aflau sub peretele estic al secțiunii. Scheletul era întins pe spate, craniul întors pe partea stângă, brațele îndoite din coate, mâna dreaptă adusă pe iliacul stâng, iar cea stângă pe partea superioară a abdomenului. Sex: *masculin*. Vârsta la deces: cca 25-30 de ani (*adultus*). Fără inventar.

M. 64 (fig. 5I). Parțial distrus. Găsit în caroul 2, la adâncimea de 0,30 m. În poziție anatomică s-au păstrat doar oasele picioarelor și partea dreaptă a bazinului. Au mai fost găsite humerusul stâng și ulna, deranjate și deplasate de lucrările agricole. Conturul gropii nu s-a păstrat. Scheletul a fost depus în decubit dorsal, orientat spre VSV(240°)-ENE. Sex: *masculin*. Vârsta la deces:

50-55 ani (*maturus avansat*). Fără inventar.

M. 65 (fig. 5F). Descoperit la joncțiunea carourilor 9, 10, 21 și 22, la adâncimea de 0,62 m. Scheletul de copil a fost parțial deranjat de groapa mormântului 60, partea inferioară fiind distrusă, iar oasele deplasate în dreapta scheletului din mormântul 60. Defunctul a fost depus pe spate cu capul spre V(250°). Sex: indeterminabil. Vârsta la deces: 12-18 luni (*infans I*). Oasele scheletului au fost parțial distruse de factorii tafonomici, dar s-a putut stabili poziția brațului stâng, care avea palma așezată pe iliacul stâng. Craniul nu s-a păstrat, fiind găsite doar unele fragmente mici. Oasele picioarelor se aflau la 0,60 m nord de schelet. Conturul gropii nestabilit. Inventar:

1-2. Doi cercei din argint lucrați în tehnica filigranului.

3. Mărgele globulare din sticlă și pastă ceramică cu email.

4. Nasture globular din argint sau bronz.

M. 66 (fig. 6A). Se afla în carourile 9 (partea inferioară) și 21 (craniul și partea superioară a cutiei toracice). Scheletul de matur a fost înregistrat la adâncimea de 0,40-0,55 m. Groapa mormântului a fost surprinsă doar pe latura vestică unde atinge adâncime de cca 0,07 m. Umplutura constituie un amestec de sol cenușiu. Orientarea VSV(230°)-ENE. Scheletul era întins pe spate, craniul pe ceafă, brațele ușor îndoite din coate aveau palmele aduse pe bazin și abdomen. Sex: *feminin*. Vârsta la deces: 40-45 ani (*maturus*). Fără inventar.

M. 67 (fig. 6B). Se afla în secțiunea V, la joncțiunea dintre carourile 20 și 21, la adâncimea de 0,36 m. Conturul gropii nu s-a păstrat. Scheletul de copil cu vârsta de 18-24 luni (*infans I*) era orientat V(250°)-E și aflat în poziție decubit dorsal cu brațele pe abdomen. S-au păstrat oasele craniului, câteva oase din membrele superioare, coaste. Sex: indeterminabil. Inventar:

1. Mărgică din pastă de lut cu decor realizat din email.

M. 68 (fig. 6C). Deranjat din vechime. Descoperit în caroul 17 la adâncimea de 0,38 m (craniul) și de 0,50 m (picioarele). Conturul gropii nu a fost sesizat. Umplutura constituia un sol argilos de culoare galbenă. Defunctul de sex masculin, cu vârsta la deces de 18-20 ani (*juvenis*), a fost plasat întins, orientat cu capul spre V. Conform poziției oaselor în momentul descoperirii, putem spune că scheletul a suferit o intervenție la câțiva ani

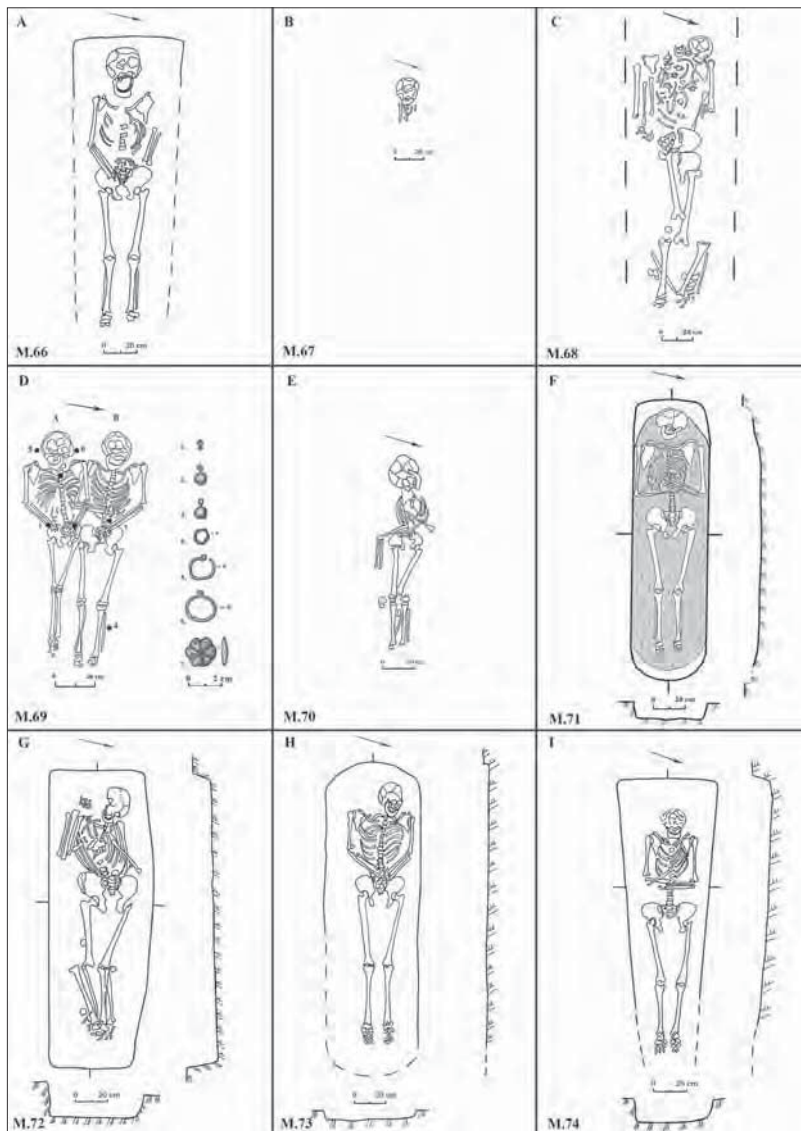

Fig. 6. Mormintele 66 (A), 67 (B), 68 (C), 70 (E), 71 (F), 72 (G), 73 (H), 74 (I) și mormântul dublu 69 (D).

Fig. 6. Graves 66 (A), 67 (B), 68 (C), 70 (E), 71 (F), 72 (G), 73 (H), 74 (I) and the double grave 69 (D).

după înhumare; nu lipsesc părți din schelet, oasele aflându-se relativ pe același loc, însă aproape toate au fost mișcate, răsucite sau întoarse. După răvășirea mormântului, probabil în scop ritualic, groapa a fost astupată. Inventar:

1. Fragmente de la un nasture din bronz.

M. 69 (A, B) (fig. 6D). În mormântare dublă, ce conținea două schelete de copii. Descoperit în caroul 20, la adâncimea de 0,32 m. Orientarea VSV (255°)-ENE. Scheletele erau așezate alături. Conturul gropii n-a putut fi delimitat. În umplutură și sub schelet au fost găsite câteva fragmente de cărbune de lemn.

A. Scheletul atribuit unui copil de 6-7 ani (*infans I*) se afla în decubit dorsal, picioarele întinse, oasele gambelor apropiate. Brațele îndoite ușor din coate cu palmele plasate pe bazin în regiunea osului sacru. Brațul stâng parțial suprapune brațul drept al scheletului 69
B. Inventar:

1-3. Doi nasturi globulari din bronz sau argint, descoperiți la încheieturile palmelor, și unul de argint fragmentat, descoperit în zona gâtului.

3. Verigă de tâmplă din argint, găsită în zona în partea stângă a gâtului,

B. Schelet de copil de 9-10 ani (*infans II*) așezat în poziție întins pe spate, brațul stâng îndoit din cot și aranjat pe partea inferioară a abdomenului, iar cel drept puternic îndoit din cot și amplasat cu palma pe piept. Picioarele defunctului erau întinse și alăturate. Se afla alături de M.69A, în partea stângă a acestuia, la aceeași adâncime. Inventar:

1. Verigă din fier, cu diametrul de 1 cm.

2. Aplică din bronz sau argint, în formă de rozetă cu 6 petale, descoperită în zona bazinului.

M. 70 (fig. 6E). Descoperit în casele 1 și 2 ale caroului 27, la adâncimea de 0,25-0,30 m. Orientarea V-E. Groapa de formă trapezoidală, cu lungimea de 1,39 m, lățimea la cap de 0,43 m și la picioare de 0,30 m, a putut fi delimitată doar parțial și avea dâncimea de 0,5-0,7 m. Umplutura consta din sol cenușiu amestecat cu lut. Scheletul aparținea unui copil de 12-13 ani (*infans II*). Craniul era întors pe partea dreaptă, cu oasele mâinilor deplasate. Humerusul și antebrațul drept erau mișcate spre zona abdomenului și a bazinului, iar mâna stângă era așezată pe osul sacru. Picioarele întinse și apropiate. Cutia toracică ușor mișcată spre latura nordică a gropii. Fără inventar.

M. 71 (fig. 6F). Identificat în partea nordică a caroului 18, la adâncimea de 0,30 m. Groapa era de formă aproximativ rectangulară, cu dimensi-

unile de 1,75x0,50 m. Umplutura reprezenta sol cenușiu amestecat cu lut. Oasele erau relativ bine păstrate. Defunctul era un individ de gen feminin de 55-60 ani (*maturus avansat*), fiind depus întins pe spate, cu brațele îndoite din coate și așezate pe piept, picioarele drepte, alăturate. Craniul ușor aplecat spre stânga, orientat spre V. Fundul gropii a fost acoperit cu un strat compact de cărbune de lemn ars, cu grosimea de 2-4 cm. Defunctul a fost depus pe acest așternut, însă urme de combustie ale cadavrului nu au fost înregistrate. Cărbunii, probabil au fost depuși încinși, dar după astuparea gropii aceștia s-au stins fără a afecta în vreun fel corpul înhumatului. Prezența cărbunilor este legată, după toate probabilitățile, de unele obiceiuri de purificare a gropii sepulcrale. Inventarul lipsește.

M. 72 (fig. 6G). Aflat în caroul 27 și parțial în caseta 1, la adâncimea de 0,25 m. Orientarea VSV-ENE. Groapa de formă trapezoidală, cu dimensiunile de 1,89x0,68x0,53 m, a fost surprinsă la adâncimea de 0,15 m. Umplutura reprezenta sol cenușiu amestecat cu lut, fiind găsit un ciob de vas lucrat cu mâna cu buza răsfrântă. Scheletul, atribuit unui bărbat matur de 40-50 ani, se găsea pe spate, cu brațele îndoite din cot și aduse spre umăr, picioarele întinse și alăturate. Craniul a fost răsturnat pe partea stângă de lucrările agricole, fiind deplasată și coloana vertebrală. Inventarul lipsă.

M. 73 (fig. 6H). Identificat în caroul 23 și caseta 3, la adâncimea de 0,50 m (craniul). Conturul gropii a fost fixat la cota de minus 0,70 m. Groapa de formă rectangulară cu laturile scurte arcuite, lățimea fiind de 0,53 m, iar adâncimea de 0,10 m. Umplutura era alcătuită din sol brun în amestec cu lut galben, în care s-au găsit câteva fragmente mici de cărbune de lemn. Orientarea SV(230°)-ENE. Scheletul, aparținând unei persoane de gen masculin cu vârsta de 60-65 ani (*senilis*), era depus întins pe spate, cu craniul aflat pe ceafă cu privirea spre est și cu palmele așezate pe abdomen. Nu avea inventar.

M. 74 (fig. 6I). A fost găsit în caroul 22 și caseta 3. Orientarea VSV(230°)-ENE. Groapa, de formă trapezoidală, s-a surprins la adâncimea de 0,66 m, adâncimea gropii propriu-zise fiind de 0,15 m. Umplutura gropii constă din sol brun compact. Oasele erau slab păstrate, craniul fiind parțial distrus. Defunctul, un individ de sex feminin cu vârsta de 25-30 ani (*adultus*) a fost depus întins pe spate, cu brațele așezate pe abdomen. Inventarul funerar lipsește.

M. 75 (fig. 7A). Depistat în caroul 20 și caseta 4. Orientarea VSV-ENE. Conturul gropii nu a fost surprins. Scheletul, atribuit unui copil de 10-12 ani (*infans II*), se afla la adâncimea de 0,47 m. Defunctul a fost depus întins pe spate, cu capul plecat pe tâmpla stângă și mâna dreaptă pe abdomen. Partea stângă este deranjată (brațul stâng, omoplat, femurul). Inventar:

1. Verigă de bronz.

M. 76 (fig. 7B). Scheletul, aparținând unui bărbat de 50-55 ani (*maturus avansat*) a fost găsit în carourile 7, 8 și 19, la adâncimea de 0,65 m. Groapa, de formă trapezoidală cu lungimea de 2,15 m, lățimea la cap de 0,73 m și la picioare de 0,56 m, a fost surprinsă la adâncimea de 0,50 m. Defunctul a fost depus întins pe spate, cu mâinile pe torace. Coloana vertebrală s-a păstrat parțial. Orientarea VSV(240°)-ENE. Umplutura gropii reprezenta sol brun închis, în componența căruia s-au găsit urme de cărbune de lemn ars. Inventar:

1-2. Doi nasturi globulari din bronz sau argint.

M. 77 (fig. 7C). Descoperit în caroul 19, caseta 4 la adâncimea de 0,43 m. Groapa s-a surprins parțial, doar latura ei de sud, adâncimea fiind de 0,18 m. Umplutura gropii – sol gălbui închis cu pigmenți de cernoziom, în care s-au găsit fragmente de cărbune de lemn și o bucată de lut ars. Scheletul, atribuit unui individ de gen masculin, era întins pe spate, cu brațele îndoite și puse pe piept. Orientarea V(255°)-E. Craniul păstrează urmele unei trepanații fără perforare (simbolică) în zona centrală a osului frontal. Vârsta la deces: 55-60 ani (*maturus avansat*). Fără inventar.

M. 78 (fig. 7D). Descoperit la adâncimea de 0,33 m, la joncțiunea carourilor 18-19, și în caseta 4. Conturul gropii a fost surprins doar pe laturile de nord și vest, adâncimea înregistrată fiind de 0,13 m. Umplutura gropii constă din lut și sol cenușiu. Scheletul s-a păstrat bine, în poziție anatomică. Orientat V(250°)-E. Defunctul era un bărbat de 55-60 ani (*maturus avansat*). A fost depus în decubit dorsal, cu palmele pe piept. Capul lăsat pe ceafă cu privirea spre est. În regiunile temporale ale craniului au fost observate excavații ce provin de la trepanații, probabil, efectuate postmortem.

M. 79 (fig. 7E). A fost identificat în carourile 15-16 la adâncimea de 0, 40-0,45 m. Groapa avea forma rectangulară, cu laturile ușor rotunjite. Orientarea VSV(180°)-ENE. Scheletul, prost

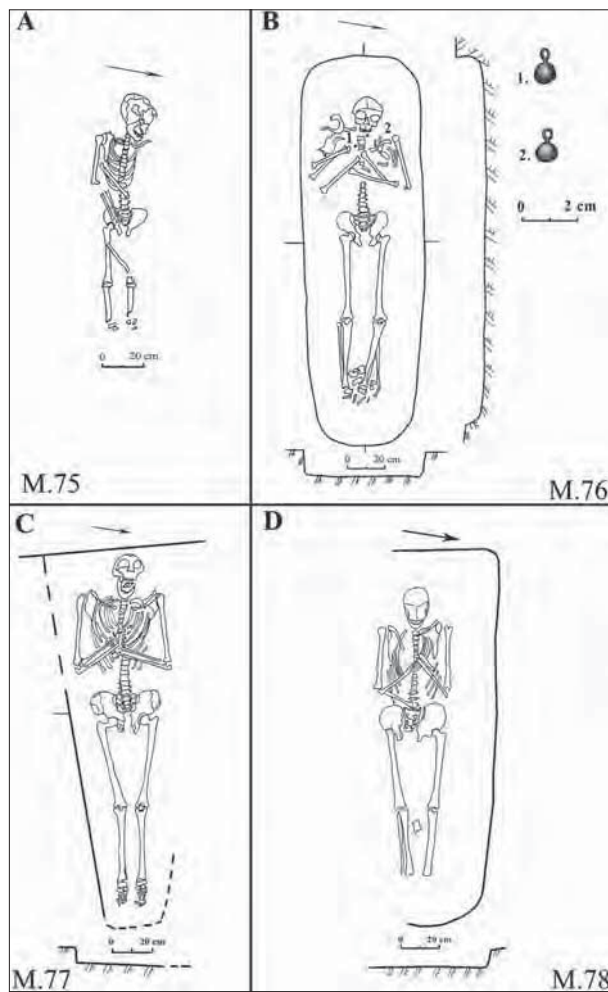

Fig. 7. Mormintele 75 (A), 76 (B), 77 (C) și 78 (D).

Fig. 7. Graves 75 (A), 76 (B), 77 (C) and 78 (D).

conservat, aparținea unei femei de 45-50 ani. Defunctul a fost depus în poziție decubit dorsal, cu capul așezat cu privirea în sus. Oasele brațelor și antebrăzilor nu erau în poziție anatomică, însă s-a putut stabili amplasarea palmelor pe torace și abdomen. Inventarul lipsă.

M. 80 (fig. 8B). În caroul 16, la adâncimea de 0,60, s-a descoperit craniul unui defunct depus în decubit dorsal cu privirea spre răsărit. Scheletul, atribuit unei femei mature de 40-50 ani, era în conexiune anatomică, fiind orientat V-E. Craniul era aplecat pe partea stângă, oasele bazinului și vertebrele lombare fiind deplasate. În zona gâtului au fost identificate fragmente de oxizi de bronz, care aparțin probabil unui nasture globular, aflat la distanța de 0,40 m de la latura de vest a caroului. Lungimea scheletului nu a putut fi stabilită. În zona picioarelor și în partea dreaptă a scheletului, mor-

mântul a fost suprapus de M.95. În zona craniului, gâtului și a picioarelor s-a găsit cărbune de lemn.

M. 81 (fig. 10A). A fost descoperit în caroul 16, la adâncimea de 0,47 m. Conturul gropii nu s-a observat. Scheletul, aparținând unui copil de 2,5-3 ani, este într-o stare precară de păstrare. Au putut fi fixate doar unele oase parietale și occipitale ale craniului, humerusul, antebratul drept și câteva fragmente ale cutiei toracice. În zona toracelui s-au descoperit fragmente de cărbune ars. Fără inventar.

M. 82 (fig. 10B). A fost identificat în caroul 9, la adâncimea de 0,38 m de la nivelul actual de călcare. Conturul gropii nu a putut fi identificat. Din scheletul unui copil de 18-24 luni (*infans I*) s-au păstrat craniul fragmentat și unele părți ale coastelor, după care s-a putut stabili orientarea V-E a mormântului. Sex: indeterminabil. Inventar:

1. Nasture globular din bronz, găsit la 20 cm est de craniu, în apropiere de oasele coastelor.

M. 83 (fig. 10C). Descoperit în caroul 9, la distanța de 0,60 m la est de mormântul 82, la adâncimea de 0,43 m. Conturul gropii nu a putut fi stabilit. Orientarea V-E. Scheletul, atribuit unui copil de 18-24 luni (*infans I*), era distrus, având păstrate doar părți din oasele craniului și alte oase mici răzlețe. Inventarul lipsă.

M. 84 (fig. 8C). A fost înregistrat în carourile 2 și 9, la adâncimea de 0,40 m. Groapa era de formă rectangulară cu coțurile rotunjite și avea adâncimea de 0,40 m de la nivelul identificării și orientarea generală V-E. Umplutura gropii era compusă din sol brun-deschis, compact. Scheletul, aparținând unei adolescente de 6-18 ani, se afla pe spate, cu mâinile așezate pe bazin și picioarele întinse și alăturate. În umplutura gropii s-au descoperit câteva fragmente de cărbune, un fragment de vas ceramic de tip Hoarda de Aur și un ciob de vas ceramic din pastă cenușie, iar la adâncimea de 0,30 m, în apropiere de latura de sud a caroului, a fost găsită o piatră din gresie rectangulară cu urme de prelucrare. În interiorul maxilarului superior s-au descoperit fragmente de cărbune. Inventar:

1. Pandantiv(?) de forma unui degetar din argint, descoperit în zona falangelor palmei drepte.

M. 85 (fig. 8A). A fost descoperit la adâncimea de 0,46 m, în colțul nordic al caroului 16. Groapa și orientarea neprecizate. Din scheletul unui copil de 2-4 ani (*infans I*) s-au păstrat doar unele fragmente mici ale craniului și câteva verte-

bre. Mormântul suprapune scheletul M.79 în zona labelor picioarelor. Fără inventar.

M. 86 (fig. 10D). A fost identificat în caroul 21, la adâncimea de 37 cm. Groapa și orientarea nedeterminate. Scheletul, aparținând unui copil cu vârsta la deces de 4-5 luni (*infans I*), era distrus în mare parte, fiind recuperate doar câteva fragmente din craniu. Inventarul lipsă.

M. 87 (fig. 10G). A fost înregistrat în caroul 22, la adâncimea de 0,58 m de la nivelul actual de călcare. Groapa nesizată. Orientarea V-E. Din scheletul unui copil de cca 3 ani (*infans I*) s-au păstrat craniul, humerusul drept și stâng, precum și unele fragmente ale cutiei toracice, după poziția cărora s-a putut stabili că defunctul a fost depus în decubit dorsal, cu brațele pe abdomen. Inventar nu a fost găsit.

M. 88 (fig. 8D). A fost descoperit în carourile 12 și 13, la adâncimea de 0,58 m de la nivelul actual de călcare. Conturul gropii n-a putut fi stabilit. Orientarea VSV(280°)-ENE. Scheletul, atribuit unei persoane mature de sex masculin de 40-50 ani, era bine păstrat și se afla în decubit dorsal, cu palmele aduse pe partea superioară a toracelui. Craniul era căzut pe partea stângă cu privirea spre est, având partea temporală distrusă. Fără inventar.

M. 89 (fig. 8E). A fost identificat în carourile 21 și 22 la adâncimea de 0,58 m (craniul). Conturul gropii a putut fi observat la adâncimea de 0,55 m de la nivelul actual de călcare. Groapa avea formă dreptunghiulară, cu dimensiunile de 0,6x1,9 m. Orientarea V(280°)-E. Scheletul era relativ bine păstrat, aflându-se în poziție întinsă pe spate, cu brațele pe abdomen și privirea în sus. În zona bazinului au fost identificate urme de țesătură oxidată de culoare verzuie. Sex: *feminin*. Vârsta la deces: 35-40 ani (*maturus I*). Inventar:

- 1-2. Mărgele, una din pasta de lut de decor, alta din coral(?).
3. Nasture globular din bronz.
- 4-5. Cercei din bronz.
6. Pandantiv(?) de forma unui degetar de argint.

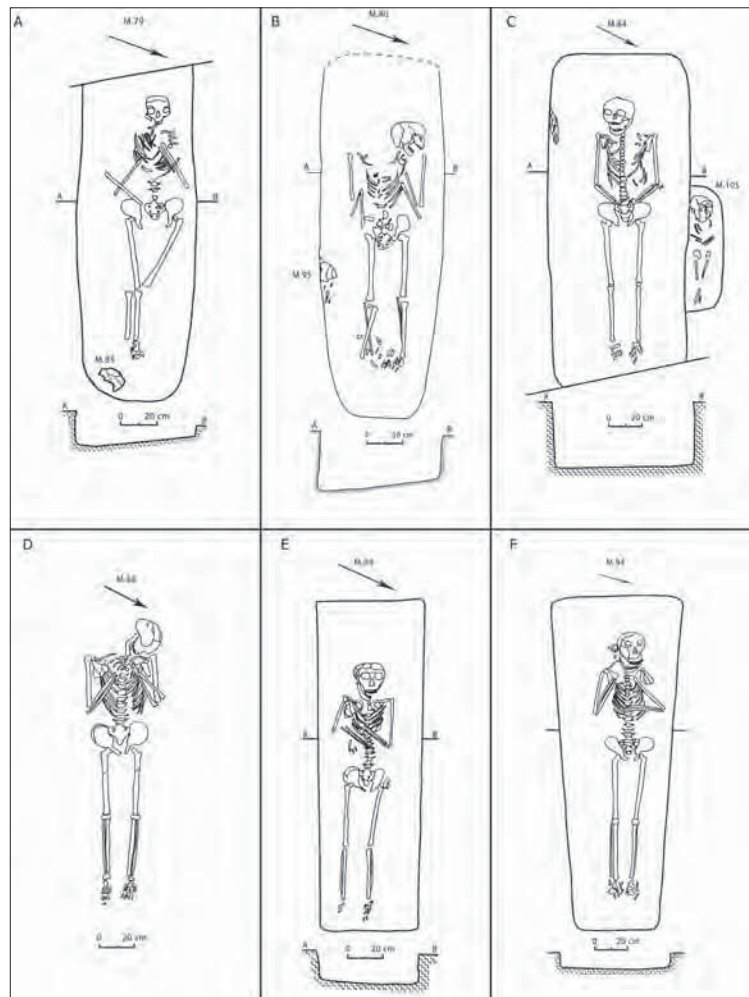

Fig. 8. Mormintele 79(A), 80 (B), 84, 105 (C), 88 (D), 89 (E) și 94 (F).

Fig. 8. Graves 79 (A), 80 (B), 84, 105 (C), 88 (D), 89 (E) and 94 (F).

M. 90 (fig. 10H). A fost descoperit în caroul 11, la adâncimea de 0,45 m. Conturul gropii nu s-a surprins. Scheletul, atribuit unui copil de 2-2,5 ani (*infans I*), se afla într-o stare precară de conservare. Au putut fi recuperate doar oasele craniului, partea stângă a bazinului, femurul stâng, tibia, ulna piciorului drept, oase răzlețe ale cutiei toracice. Defunctul a fost depus întins pe spate cu palmele pe abdomen. Craniul este căzut pe tâmpla dreaptă. Orientarea: VSV(260°)-SNE. Inventarul lipsește.

M. 91 (fig. 10I). Identificat în carourile 11 și 19, la distanța de 40 cm de mormântul 90, la adâncimea de 0,40 m. Conturul gropii nu a putut fi determinat. Scheletul, aparținând unui copil de 3,5-4 ani (*infans I*), era în parte distrus de acizii humici, fiind păstrate doar oase de la craniu, partea superioară a cutiei

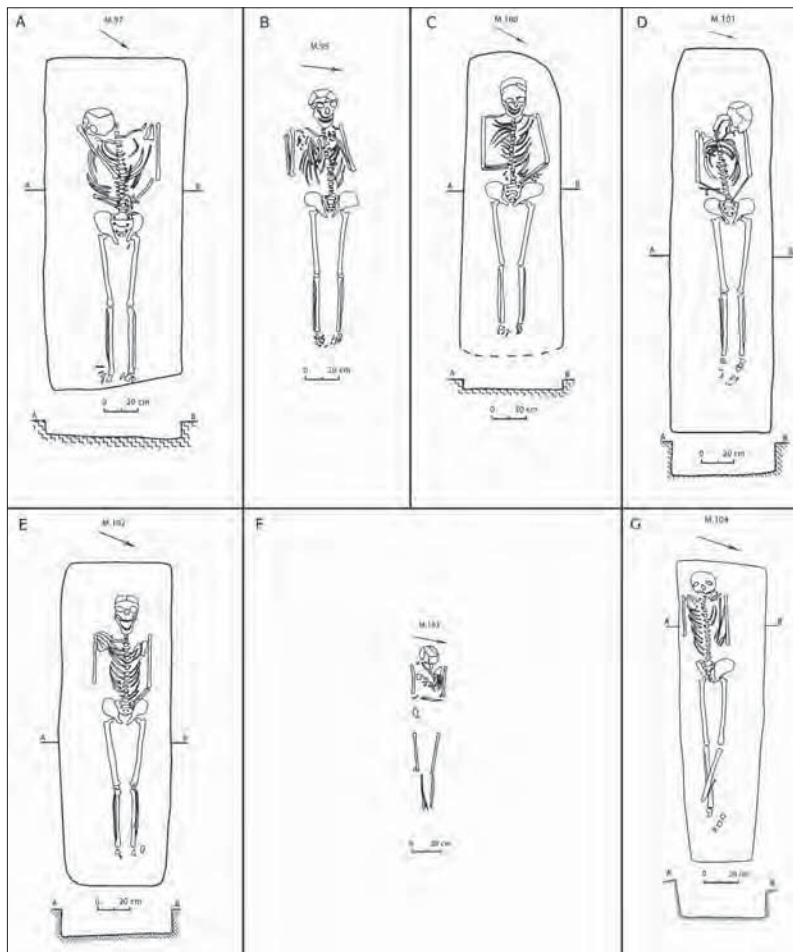

Fig. 9. Mormintele 97 (A), 99 (B), 100 (C), 101 (D), 102 (E), 103 (F) și 104 (G).

Fig. 9. Graves 97 (A), 99 (B), 100 (C), 101 (D), 102 (E), 103 (F) and 104 (G).

toracice, părți din bazin, brațul și piciorul drept. Defunctul a fost depus întins pe spate cu craniul pe ceață, orientat VSV(260°)-ENE. Inventar nu a fost găsit.

M. 92 (fig. 10J). Se afla în caroul 1, la adâncimea de 0,25 m de la nivelul actual de călcare. Conturul gropii nu a putut fi observat. Scheletul, atribuit unui copil de 3,5-4 ani (*infans I*), avea craniul deplasat în regiunea femurelor (deranjare târzie – lucrări agricole?). Defunctul a fost depus întins pe spate, cu palmele pe abdomen și iliace. Orientarea VSV(270°)-ENE. Inventar:

1. Nasture globular din argint lucrat în tehnica filigranului, descoperit pe coloana vertebrală în regiunea toracelui.

M. 93 (fig. 10K). S-a descoperit în caroul 18, la adâncimea de 0,34 m. Scheletul aparținea unui copil de 18-24 luni (*infans I*), având lungimea

păstrată de 43 cm. Au fost găsite fragmente din craniu, vertebre, brațul stâng și antebră, bazinul (partea stângă) și femurele. Inventarul lipsă.

M. 94 (fig. 8F). A fost identificat în carourile 5-6, la adâncimea de 0,35 m. Groapa de formă trapezoidală, cu dimensiunile de 0,50-0,88x2,10 m. Umplutura gropii consta din pământ negru-cenușiu, compact, granulat, în care s-a găsit un fragment de ceramică gălbuie-roșiatică de tip Hoarda de Aur. Scheletul, aparținând unei femei de 40-45 ani (*maturus*), se găsea pe spate în poziție întinsă, cu mâna stângă așezată pe abdomen, iar dreapta pe claviculă. Inventar:

1-2. Doi nasturi globulari din bronz.

3. Verigă sau cercel din argint(?).

4. Cercel din argint.

M. 95 (fig. 8B). A fost înregistrat în caroul 16, la adâncimea de 0,49 m, în umplutura gropii

M.80, în apropiere de latura lui sudică, în partea dreaptă a bazinului scheletului M.80. Mormântul era distrus și aparținea unui copil de 6-12 luni (*infans I*). Între cele două schelete se afla un strat de sol brun-deschis. Orientarea V-E. S-au păstrat fragmente mici din craniu și câteva oase tubulare ale membrilor superioare și inferioare, după care s-a putut determina orientarea și poziția întinsă pe spate a defunctului. Inventar nu a fost găsit.

M. 96 (fig. 10E). A fost descoperit în caroul 4, la adâncimea de 0,45 m. Groapa nesesizată. Orientarea V-E. Din scheletul unui copil cu vârsta la deces de 18-24 luni (*infans I*) s-au păstrat doar câteva oase de la craniu, cutia toracică și bazin. Inventar:

1-5. Cinci mărgelă din pastă de lut.

6. Fragmente oxidate de la un nasture globular din bronz.

M. 97 (fig. 9A). Identificat în caroul 3. Conturul gropii a fost sesizat la adâncimea de 30 cm, iar mormântul la 0,60 m de la nivelul actual de călcare. Umplutura gropii este reprezentată din

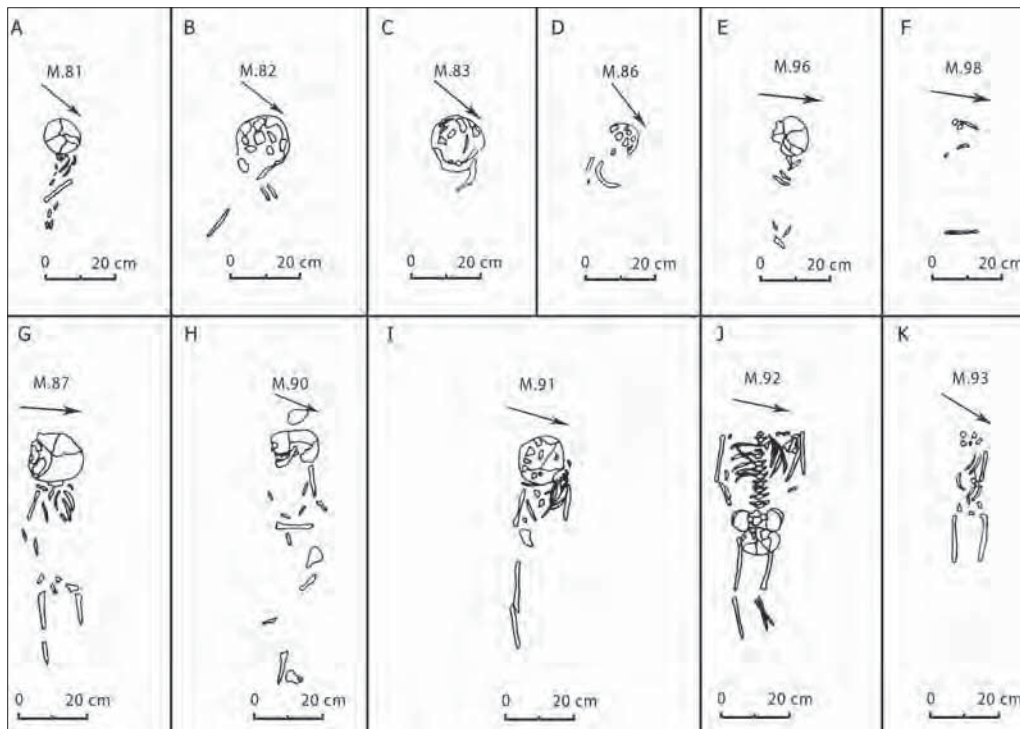

Fig. 10. Mormintele de copii 81 (A), 82 (B), 83 (C), 86 (D), 96 (E), 98 (F), 87 (G), 90 (H), 91 (I), 92 (J) și 93 (K).

Fig. 10. Graves of children 81 (A), 82 (B), 83 (C), 86 (D), 96 (E), 98 (F), 87 (G), 90 (H), 91 (I), 92 (J) and 93 (K).

sol brun-deschis în amestec cu lut galben. Oasele scheletului au fost găsite la adâncimea de 0,30 m (craniul). Defunctul adult a fost depus întins pe spate cu palmele pe abdomen. Craniul se afla pe ceafă cu privirea spre sud. Pe osul occipital a fost observată o perforație (trepanație intra vitam). Orientarea: V-SV(270°). Scheletul era bine păstrat. Sex: masculin. Vârsta la deces: 40-45 ani (*maturus*). Inventarul funerar lipsește.

M. 98 (fig. 10F). A fost depistat în caroul 18, la adâncimea de 0,30 m. Conturul gropii nu a fost surprins. Orientarea: V-E (cu o ușoară deviere spre sud). Fragmente de la un schelet de copil cu vârsta la deces de 2-3 ani (*infans I*) s-au găsit pe o distanță de 47 cm. Poziția scheletului era în decubit dorsal. S-au păstrat fragmente de la o tibie, coaste și craniu. Inventar nu a fost găsit.

M. 99 (fig. 9B). Descoperit la joncțiunea carourilor 14 și 22; avea adâncimea de 0,70 m. Conturul gropii nu a putut fi delimitat. Defunctul, un individ de sex masculin cu vârsta la deces de 45-55 ani (*maturus*), a fost depus în decubit dorsal, cu palmele pe partea superioară a toracelui. Craniul era căzut ușor pe tâmpla stângă cu privirea spre E. Orientarea: V(290°)-E. Nu avea inventar.

M. 100 (fig. 9C). Se afla la limita carourilor 6

și 7, la adâncimea de 0,75 m Groapa de formă rectangulară cu colțurile puternic rotunjite și adâncimea de 0,06 m de la nivelul identificării. Orientarea V (270°)-E. Defunctul, o persoană de gen feminin de 40-50 ani (*maturus*), a fost depus pe spate în poziție întinsă, cu craniul pe ceafă cu fața în sus și brațele pe abdomen. Fără inventar.

M. 101 (fig. 9D). A fost înregistrat în caroul 10, la adâncimea de 0,30 m. Groapa de formă rectangulară, cu orientarea VSV(270°)-ENE și adâncimea de 0,30 m de la nivelul identificării. Umplutura gropii reprezintă sol brun-deschis, în amestec cu lut galben. Defunctul, un individ de sex masculin cu vârsta de 20-25 ani (*adultus*), a fost depus întins pe spate, cu mâinile pe abdomen și capul aplecat spre umărul stâng cu privirea spre S. Fără inventar.

M. 102 (fig. 9D). S-a descoperit în carourile 9 și 17, la adâncimea de 0,60 m. Groapa avea formă trapezoidală cu colțurile rotunjite și adâncimea de 0,16 m de la nivelul identificării și de 0,76 m de la suprafața solului. Umplutura gropii prezenta sol brun-deschis în amestec cu lut. Orientarea VSV (260°)-ENE. Scheletul, aparținând unui bărbat matur de 35-40 ani, se găsea întins pe spate cu craniul pe ceafă cu privirea spre E și mâinile pe abdomen. Fără inventar.

M. 103 (fig. 9F). Se afla în caroul 18 (partea inferioară – bazinul și picioarele). Craniul și toracele intrau sub peretele de SV al secțiunii. Pentru a fi cercetat a fost trasată o casetă de 1,00x0,50 m. Scheletul se afla la adâncimea de 0,70 m de la nivelul actual de călcare. Groapa nedelimitată. Orientarea VSV-ENE. Defunctul, un copil de 10-11 ani (*infans II*), a fost depus în decubit dorsal, cu brațele pe abdomen și craniul ușor aplecat spre stânga. Starea de conservare a scheletului era precară. În interiorul maxilarului superior și în zona cutiei toracice s-au găsit cărbuni de lemn. Inventar:

1. Verigă din bronz cu capetele unite ușor suprapuse, dintre care unul prevăzut cu o răsucire în formă de buclă, găsită în partea dreaptă a tâmpiei.

M. 104 (fig. 9G). A fost identificat la limita carourilor 19 și 20. Conturul gropii a fost sesizat la adâncimea de 0,65 m. Groapa avea formă trapezoidală, cu dimensiunile de 0,32-0,48x1,70 m, fiind orientată VSV-ENE. Umplutura gropii era compusă din sol brun în amestec cu lut. Defunctul, un individ de gen feminin cu vârsta de 45-55 ani (*maturus*), a fost depus întins pe spate, brațele puternic îndoite din coate cu palmele aduse pe partea superioară a toracelui. Craniul se afla pe ceafă cu privirea spre est. Inventar nu a fost găsit.

M. 105 (fig. 8C). A fost descoperit în caroul 2, la adâncimea de 0,45 m. Mormântul unui copil cu vârsta la deces de 18-24 luni (*infans I*) a fost surprins în profilul laturii de nord a gropii M.84, mai sus cu 15 cm de fundul gropii. Scheletul parțial distrus se găsea în decubit dorsal, cu capul orientat spre V. Inventarul lipsă.

M. 106. A fost identificat în carourile 21-22. Mormântul, mai exact picioarele unui schelet, au fost surprinse la adâncimea de 0,70 m. Restul scheletului intra sub talazul sud-vestic al săpăturii, din această cauză nu a putut fi cercetat. A fost conservat pentru a fi cercetat ulterior.

RITUL ȘI PRACTICILE FUNERARE

Referindu-ne la ritul și ritualurile de înmormântare practicate de comunitatea ce și-a îngropat semenii în cimitirul medieval de la Lozova-*La hotar cu Vornicenii* din valea Bucovățului, putem preciza că s-au făcut observații cu privire la forma gropilor funerare, la adâncimea la care au fost înhumați decedații, la poziția corpului, orientare și obiectele care îi însoțeau, practica depunerii cărbunilor, dar și la distribuția mormintelor în cuprinsul cimitirului ș.a.

Cele 52 de de înhumări înregistrate în campaniile din 2014-2015 aparțin unei comunități locale creștine. Ritul practicat de către populația din această așezare era înhumarea defuncților, rit comun întregului spațiu creștin, înrădăcinat prin practică și tradiție, fără a fi însă o problemă de dogmă, ci doar de drept simplu bisericesc [Prelipcean 1962]. Astfel, morții (copii și adulți) erau înmormântați potrivit ritualului tradițional creștin, având orientarea vest-est. Prin urmare, defuncții erau culcați pe spate, cu capul la vest, privirea spre răsărit și cu picioarele întinse la est, brațele îndoite din cot, așezate pe piept, abdomen sau pe umeri.

Cu referire la nivelul de la care s-a făcut înhumarea, nu dispunem de toate informațiile necesare, întrucât lucrările agricole și erodarea solului au afectat o bună parte din stratul arheologic al sitului. Prin urmare, putem doar constata adâncimea gropilor mormintelor care este destul de redusă, variind între 0,20 și 0,90 m de la nivelul actual de călcare a solului, terenul fiind în pantă.

În ceea ce privește felul în care au fost săpate gropile funerare în cimitirul de la Lozova, nu se constată deosebiri marcante. Mormintele erau simple, de formă trapezoidală sau rectangulară, cu pereții verticali și colțurile rotunjite, fiind săpate după dimensiunile defunctului, prin urmare corpul acoperea aproape în întregime fundul gropii. Mormintele simple reprezintă o caracteristică a necropolelor din această perioadă, folosite mai ales de către comunitățile din spațiul rural, având ca exemplu necropolele de la Sadova [Gorodenco, Gukin 2001], Hudum [Spinei, Popovici 1985, Spinei, Popovici 1988], Dărmănești [Spinei 1969, 216] ș.a. O situație diferită se observă în necropola de pe *Câmpul Șanțurilor* de la Suceava, unde au fost constatate cinci tipuri de morminte², diferențiere care sugerează situația socială a comanditarilor lor [Batariuc 1993, 232].

Urme de sicrie (resturi lemnoase sau cuie) nu au fost reperate deocamdată, fapt care nu prezintă o excepție. O situație similară întâlnim și în alte necropole medievale din Moldova, cum ar fi

2. În cuprinsul acestei necropole au fost descoperite morminte în gropi simple, cele mai numeroase; morminte acoperite cu lespezi de piatră, morminte a căror suprafață este delimitată de o îngrăditură de lespezi sau cărămizi dispuse vertical; morminte cu schelete reînhumate, la care nu s-au observat contururile gropii, nici urme de sicriu, toate oasele fiind grupate la un loc, ulima categorie de morminte fiind cavourile, construite din cărămidă.

spre exemplu, cea de la Vornicenii Mari, unde autorii cercetărilor constată fără excepție că gropile mormintelor nu conservă urme de sicrie [Matei, Emandi 1980, 586]. O altă situație se constată în necropola cea mai apropiată ca distanță dintre cele cercetate, și anume în cea de la Sadova, unde autorii cercetărilor au identificat în umplutura mai multor morminte putregai de lemn, care provenea de la sicrie [Gorodenco, Gukin 2001]. La Hudum doar în 11 din cele 170 de morminte cercetate au fost identificate urme de sicrie [Spinei, Popovici-Baltă 1974, 124]. În necropola de pe *Câmpul Șanțurilor* de la Suceava au fost identificate urme de la sicrie doar în 45 din cele 150 de complexe studiate. Investigațiile arheologice din cuprinsul necropolelor medievale, atât cele din Moldova, cât și cele din Muntenia, au arătat că marea majoritate a înhumărilor se făceau fără sicriu [Batariuc 1993, 233].

Analiza distribuirii gropilor funerare în perimetrul cercetat al necropolei ne indică o densitate relativ mică a mormintelor, doar în câteva cazuri am constatat situații de suprapuneri parțiale. Acestea reprezintă în special înmormântări ale copiilor făcute total sau parțial peste cele de adulți fără a le afecta scheletele, gropile pentru copii fiind mai puțin adânci decât cele ale maturilor suprapuși. O înmormântare dublă (M.69) a fost identificată în caroul 20, la adâncimea de 0,32 m. Mormântul conținea două schelete de copii, amplasate unul alături de celălalt având poziții identice.

La o atentă analiză a distribuirii gropilor funerare descoperite în aceste două campanii, coroborate cu datele anterioare se constată dispunerea mormintelor în șiruri (fig. 4). Acest fapt face posibilă stabilirea în perimetrul cercetat al necropolei a unor grupuri de morminte ce au aparținut, probabil, unor familii. Dispunerea ordonată a mormintelor a fost observată și în cazul altor necropole creștine din Moldova, care au funcționat în perioada evului mediu. Un exemplu în acest sens este una dintre necropolele medievale de la Suceava (str. C. Dobrogeanu-Gherea), unde se constată dispunerea mormintelor cu o anumită ordine creând aspectul unui cimitir organizat sistematic [Foit 1987, 45]. Spre deosebire de această necropolă, în același oraș un alt cimitir care a funcționat în jurul bisericii de pe *Câmpul Șanțurilor* în perioada de la sfârșitul secolului al XIV-lea și până în primele trei decenii ale secolului al XVI-lea, fapt susținut de monedele descoperite acolo emise de

Petru I Mușat (1375-1391) și de Ludovic II Jagelo al Ungariei (1516-1526) se caracterizează printr-o densitate mare, cu suprapuneri pe mai multe nivele, dar fără o dispunere riguroasă în șiruri a mormintelor [Batariuc 1993, 233]. În necropola de la Hudum (jud. Botoșani) mormintele erau dispuse în șiruri nu prea regulate [Spinei, Popovici-Baltă 1974], situație atestată și la Dărmănești [Spinei 1969, 216], la Liteni, într-o perioadă mai târzie de funcționare a necropolei, înmormântările încep să se facă în șiruri [Matei, Emandi 1982].

Una dintre practicile legate de ritualurile de înmormântare, observată în Moldova secolului XIV-XV, era obișnuită pentru comunitatea creștină de la Lozova și ne referim aici la practica depunerii cărbunilor de lemn în morminte. Astfel, aici în mai multe complexe au fost găsite numeroase bucăți de cărbuni în zona capului, pe piept și abdomen, sau sub defunct. Această practică a fost atestată și în alte cimitire medievale din spațiul de la est de Carpați, cum ar fi cele de la Vornicenii Mari [Matei, Emandi 1980; 1982a, 118-119], Hudum [Spinei, Popovici-Baltă 1974, 128] sau în cel de la curtea boierească de la Giulești (jud. Suceava) [Bătrina et al. 1986, 245]. De asemenea, în unele morminte din cimitirul medieval de pe *Câmpul Șanțurilor* de la Suceava au fost găsite fragmente de cărbune pe fundul gropii, fapt pus în legătură cu slujba creștină de înmormântare, când conținutul cădelniței era aruncat în groapă [Batariuc 1993, 233].

Într-un singur caz (M.68) (fig. 6C) a fost înregistrat obiceiul deshumării și răvășirii oaselor scheletului. Această practică a avut loc la unu doi ani după înhumare, oasele fiind mișcate sau răsucite fără a fi deplasate substanțial sau scoase din mormânt. Practica deshumării este cunoscută la populațiile creștine, acest obicei fiind respectat pe Muntele Atos până astăzi. În unele sate din estul României a fost practică deshumarea până în secolul al XIX-lea care se făcea după trei, cinci sau șapte ani de la deces, în funcție de vârsta decedatului. Oasele se spălau cu apă și vin apoi erau duse la cimitir cu respectarea procesiunii funerare obișnuite. Un alt motiv al deshumării era de a împiedica transformarea decedatului în *strigoi* [Marian 1995]. Deocamdată informațiile arheologice asupra mormintelor cu schelete deranjate din vechime sunt puține, ceea ce face dificilă elucidarea apariției și semnificația fenomenului reînhu-

mării la populațiile creștine din spațiul carpato-nistrean.

INVENTARUL FUNERAR

Inventarul funerar este reprezentat de piese vestimentare sau de podoabă găsite câte una-două în câteva morminte, acestea fiind lucrate din fier, bronz și argint. Obiectele cele mai obișnuite sunt nasturii globulari folosiți la încheierea cămășilor la gât și a hanelor la piept. Aceștia sunt din metal, în majoritatea cazurilor din bronz și argint, au formă sferică cu o mică ureche de prins în partea superioară, ca formă și tehnică reprezintă un tip comun de obiecte de inventar pentru necropolele datate în secolele XIV-XV.

Inventarul funerar cuprinde, de asemenea, verigi de tâmplă, cercei din argint lucrați în tehnica filigranului, pandantive, mărgelile globulare din sticlă și pastă ceramică cu email, o aplică din bronz sau argint, în formă de rozetă cu șase petale (fig. 11; 14), pandantive(?) în formă de degetare (fig. 12; 13) ș.a.

În ceea ce privește analogiile apropiate, am arătat și cu altă ocazie descoperirea unui cimitir si-

Fig. 11. Piese de podoabă și port descoperite în secțiunea V (mormintele 55, 56, 58, 60, 65 și 76).

Fig. 11. Pieces of ornaments and apparel in Section V (graves 55, 56, 58, 60, 65 and 76).

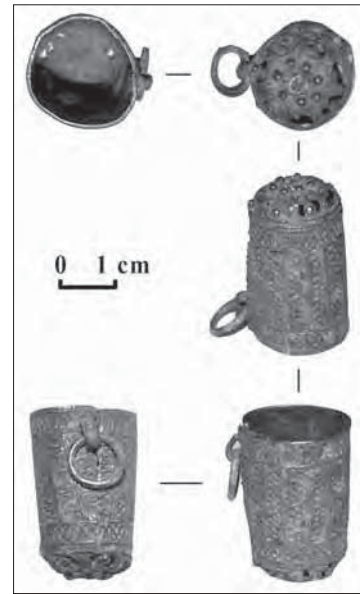

Fig. 12. Piesă din metal neferos descoperită în mormântul 84.

Fig. 12. Non-ferrous metal piece found in grave 84.

milar în împrejurimile comunei actuale Sadova (situată la cca 7 km N de Lozova). Această necropolă, cercetată prin câteva sondaje în anul 1990, este datată de către autorii săpăturilor în perioada sfârșitului de secol XIV – mijlocul secolului XV și pusă în legătură cu *Seliștea lui Tihomir*, menționată în aceeași danie din 25 aprilie 1420 a lui Alexandru cel Bun către vornicul Oană. Potrivit autorilor, au fost dezvelite 31 de morminte creștine, în care defuncții erau culcați pe spate, orientați cu capul spre vest, cu picioarele întinse. Inventarul este sărac: cinci nasturi globulari și două butoane (cu funcție de nasturi), care au o utilizare destul de lungă, în perioada secolelor XIV-XVI [Gorodenco 1997, 20; Gorodenco, Gukin 2001].

Piesele de podoabă și port descoperite în cimitirului medieval de la Lozova-*La hotar cu Vorniceni*, oferă unele elemente pentru stabilirea limitelor cronologice ale necropolei. Corespondențe destul de apropiate pentru o serie de piese de inventar descoperite la Lozova se găsesc însă în necropola medievală de la Trifești (jud. Iași), situată pe malul drept al Prutului Mijlociu și datată în secolele XIII-XIV [Ioniță 1962, 738; Spinei 1986] și în alte necropole din secolele XIV-XV.

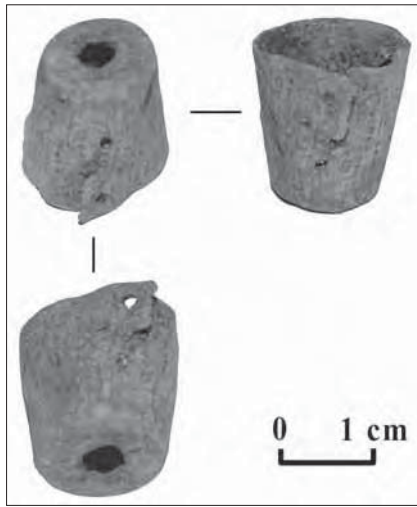

Fig. 13. Piesă din metal neferos descoperită în mormântul 89.

Fig. 13. Non-ferrous metal piece found in grave 89.

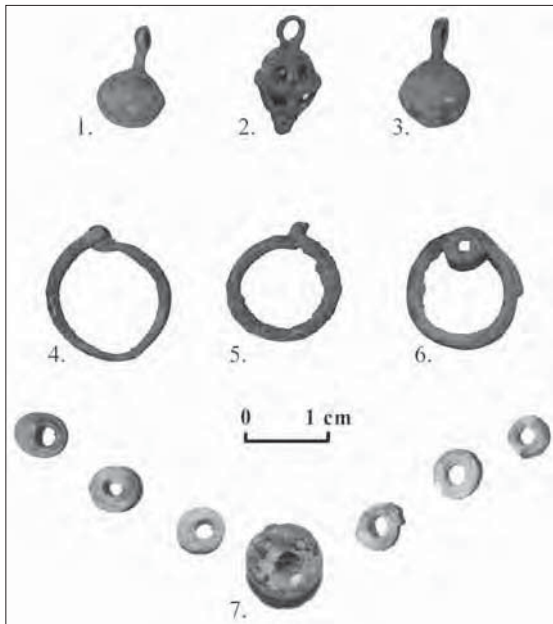

Fig. 14. Piese de podoabă din metal (1-6) și pastă de lut (7) din mormintele 92 (2), 94 (1,3,4,5), 96 (7) și 103 (6).

Fig. 14. Metal ornament pieces (1-6) and clay paste (7) found in graves 92 (2), 94 (1,3,4,5), 96 (7) and 103 (6).

DATE DEMOGRAFICE

Seriile de resturi scheletice descoperite în campaniile din 2014 și 2015, precum și cele recuperate anterior din cuprinsul necropolei, au fost studiate de către dr. Angela Simalcsik, care a prelevat importante date biometrice, urmate fiind de determinarea sexului și estimarea vârstei la deces, încadrarea tipologică și analiza paleopatologică. Astfel, datele obținute pentru seria scheletică stu-

diată se integrează în contextul demografic caracteristic perioadei medievale din Podișul Central Moldovenesc.

În ceea ce privește vârsta defuncțiilor, potrivit rezultatelor determinărilor antropologice, iese în evidență mortalitatea ridicată în rândul populației subadulte. Prin urmare, mortalitatea în rândul copiilor mici și mari (*infans I* și *infans II*) pentru populația de la Lozova-La hotar cu Vornicenii este destul de ridicată (31,4%) [Simalcsik 2012, 320]. O situație asemănătoare a fost constatată și în cimitirul aparținând comunității creștine de la Sadova-Selișteea lui Tihomir, unde din totalul mormintelor cercetate (31), 10 aparțin copiilor, fapt ce confirmă și în acest caz un procent mare al morții infantile [Gorodenco, Gukin 2001]. La Hudum a fost observată, de asemenea, o mortalitate ridicată în rândul copiilor și adolescenților, care reprezintă cca 57% din totalul seriei de schelete analizate [Spinei, Popovici, 1985, 76; Spinei, Popovici, 1988, 240]. Aceeași observație este prezentă și în cazul cimitirului medieval de la Piatra Neamț-Dărmănești, unde, se constată prezența resturilor scheletice umane a 14 indivizi cu vârsta de până în 12 ani și a încă două persoane cu vârsta între 14 și 20 ani, adică jumătate din numărul total al celor înhumați nu a atins vârsta de 20 ani [Garvăn et al. 2015, 26; Groza, Simalcsik 2015, 85].

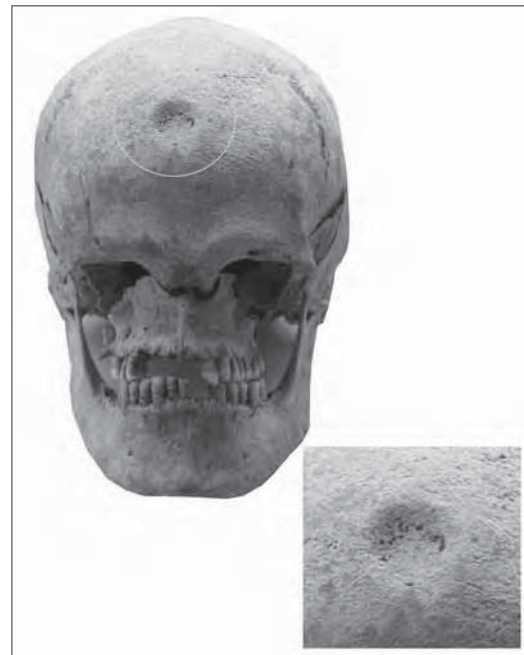

Fig. 15. Craniu cu urme de trepanație simbolică, mormântul 77.

Fig. 15. Skull with traces of symbolic trephination, grave 77.

Fig. 16. Craniu cu urme de trepanație *post mortem*, mormântul 78.

Fig. 16. Skull with traces of post mortem trephination, grave 78.

Totodată, nici un membru al comunității de la Lozova nu a ajuns la vârsta senectuții. În ceea ce

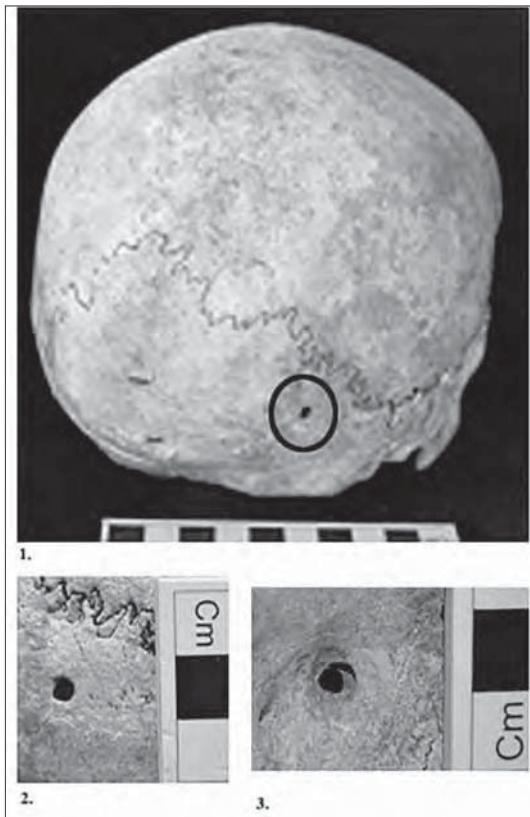

Fig. 17. Craniu cu urme de trepanație, mormântul 97.

Fig. 17. Skull with traces of trephination, grave 97.

privește segmentul adult de populație (20-x ani), la Lozova bărbații trăiau în medie până la 36,5 ani, iar femeile până la 42,0 ani. Valoarea indicelui de masculinitate indică o pondere mai ridicată a bărbaților față de femei. La Lozova aproape jumătate din populație se stingea în intervalul 30-60 ani.

Pentru seria de schelete descoperite în vara anului 2014, s-a constatat faptul că din totalul de 26 indivizi, nouă (*infans I* și *infans II*) nu au depășit vârsta de 14 ani. Un singur individ se încadrează în intervalul de vârstă 14-20 ani (*juvenis*). Ceilalți 16 indivizi (opt bărbați și opt femei) au trecut de vârsta de 20 ani (*adultus* și *maturus*). Indicele de masculinitate (*Sex ratio*) în această serie osteologică este ușor supraunitar (9 bărbați/8 femei). Speranța de viață la naștere este de 31,9 ani, iar după împlinirea vârstei de 20 de ani, speranța de viață este de 25,3 ani pentru ambele sexe [Simalcsik, Groza 2015]. În ceea ce privește seria de resturi scheletice recuperate în campania anului 2015, din totalul de 27 de indivizi, avem următoarea structura pe sexe: 5 bărbați și 8 femei, 14 indeterminabili ca sex. Dacă ne referim la structura pe categorii de vârstă, avem următoarea situație: 14 *infans I* (0-7 ani), 1 *infans II* (7-14 ani), 1 *juvenis* (14-20 ani), 1 *adultus* (20-30 ani), 10 indivizi *maturus* (30-60 ani) și 0 *senilis* (60-x ani). Vârsta medie la deces este de 19,29 ani. Seria adultă (20-x ani) – 42,5 ani.

La indivizii adulți au fost identificate unele osteopatologii și particularități scheletice considerate de specialiști a fi adaptări funcționale și ocupaționale ale stilului de viață.

Potrivit cercetărilor antropologice, necropola medievală de la Lozova are un caracter inedit, întrucât aici au fost identificate trei cazuri (M.77, M.78 și M.97) în 2014 (fig. 15-17) și unul (M.30) în 2011, în care craniile prezintă urme de trepanație, scheletele aparținând unor indivizi de sex masculin, cu vârstele la deces trecute de 50 de ani. Potrivit observațiilor antropologice, craniul scheletului deshumat din M.78 prezintă două trepanații localizate pe osul frontal, în apropierea suturii coronare, deschiderile fiind mai mult sau mai puțin circulare, dispuse aproape simetric față de linia de simetrie bilaterală. Potrivit opiniei cercetătorilor antropologi trepanația a fost efectuată *post mortem*, probabil, în scopuri didactice. Subliniem faptul că astfel de trepanații (efectuate *post mortem*) pentru această perioadă nu au mai fost semnalate pe teritoriul Republicii Moldova [Simalcsik et al. 2014]. Precizăm

că schelete prezentând urme clare de trepanație au fost atestate și în necropolele medievale de la Hansca, Limbari și Căprăria, încadrate cronologic în veacurile XII-XIV și, respectiv, X-XII [Khyнку 1969; 1973].

Fig. 18. Secțiunea V, stratul III, vedere dinspre SE.

Fig. 18. Section V, layer III, view from South-East.

Fig. 19. Secțiunea V, stratul III, vedere dinspre ENE.

Fig. 19. Section V, layer III, view from ENE.

Fig. 20. Secțiunea VI, stratul III, vedere dinspre ENE

Fig. 20. Section VI, layer III, view from ENE.

Fig. 21. Secțiunea VI, Stratul IV, vedere dinspre NV.

Fig. 21. Section VI, layer IV, view from NW.

Fig. 22. Secțiunea VI, Stratul IV, vedere dinspre SE.

Fig. 22. Section VI, layer IV, view from SE.

CONCLUZII

Așezarea și necropola creștină din secolele XIV-XV de la Lozova-*La hotar cu Vornicenii* se înscriu în șirul siturilor arheologice deosebit de importante pentru arheologia satului medieval din stânga Prutului. Cercetările arheologice cu caracter sistematic în aria sitului medieval, în măsură să furnizeze noi materiale și date relevante pentru reconstituirea istoriei locale, vor contribui și la o mai bună înțelegere și cunoaștere a vieții spirituale, a dinamicii demografice și a organizării societății în perioada constituirii și consolidării statului medieval moldovenesc. De asemenea, cercetările pe linie antropologică vor introduce în circuitul științific informații cu privire la posibile origini ale locuitorilor, la starea de sănătate a populației și nivelul medical al comunității, condițiile de trai, implicit igienă, dar și a practicilor alimentare, prin estimarea longevității, analizelor de microuzură dentară și studiul patologiilor care decurg din obiceiuri nutriționale specifice.

Bibliografie

- Bacumenco-Pîrnău, Vornic, Ursu 2011:** L. Bacumenco-Pîrnău, V. Vornic, I. Ursu, Descoperiri arheologice în situl medieval de la Lozova. *Akademos* 2 (21), 2011, 120-122.
- Batariuc 1993:** P.-V. Batariuc, Necropola medievală de la Suceava-Câmpul Șanțurilor. *AM XVI*, 1993, 229-249.
- Bătrîna et al. 1986:** L. Bătrîna, A. Bătrîna, I. Vătămănuș, Șt. Scorțanu, Ansamblul reședinței feudale de la Giulești (jud. Suceava). *MCA (Vaslui 1982 – București 1986)*, 245-252.
- Burial Archaeology 1989:** *Burial Archaeology, current research, methods and developments*, Roberts Ch. A., Lee Fr., Bintliff J. (eds.), *BAR British Series* 211, 1989.
- DRH I, 1976:** *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. I (1384-1448), întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu, L. Șimanschi. Doc. nr. 47 (București 1976).
- Foit 1987:** Gr. Foit, Consemnări cu privire la unele descoperiri arheologice din orașul Suceava. Suceava XIII-XIV, 1986-1987, 37-47.
- Garvăn et al. 2015:** D. Garvăn, S.-D. Ceaușu, V.-M. Groza, L. Munteanu, Cimitirul medieval de la Piatra Neamț-Dărmănești. *Cercetările preventive din anul 2012 (Buzău 2015)*.
- Gorodenco 1997:** A. Gorodenco, Habitatul medieval rural din Moldova în secolele XIV-XV (Chișinău 1997).
- Gorodenco, Gukin 2001:** A. Gorodenco, V. Gukin, Seliștea lui Tigomir. *Pyretus* 1, 2001, 23-32.
- Groza, Simalcsik 2015:** Date paleoantropologice privind materialul osteologic de la Piatra Neamț- Dărmănești. In: Garvăn et al., *Cimitirul medieval de la Piatra Neamț-Dărmănești. Cercetările preventive din anul 2012 (Buzău 2015)*, 61-85.
- Ioniță 1962:** I. Ioniță, Săpăturile de salvare de la Trifești. *MCA VIII*, 1962, 738.
- Khynku 1969:** I.G. Khynku, Limbar' – srednevekovyi mogil'nik XII-XIV vekov v Moldavii (Kishinev 1969) // И.Г. Хынку, Лимбарь – средневековый могильник XII-XIV веков в Молдавии (Кишинев 1970).
- Khynku 1973:** I.G. Khynku, Кепрерия/Сăпрăрия – раміатник кул'туры X-XII вв. (Kishinev 1973) // И.Г. Хынку, Кэпрэрия – пам'ятник культуры X-XII вв. (Кишинев 1973).
- Lauwers 1999:** M. Lauwers, Le cimetière dans le Moyen Âge latin. Lieu sacré, saint et religieux. *Annales. Histoire, Sciences sociales* 54, nr. 5, 1999.
- Lăzărescu 2009:** Vl.-A. Lăzărescu, Arheologia funerară. Schiță de abordare teoretică. *Arheologia Medievală VII (Cluj-Napoca 2008)* (2009), 55-77.
- Marian 1995:** S. Fl. Marian, Înmormântarea la români. Studiu etnografic (București 1995).
- Matei, Emandi 1980:** M.D. Matei, E.I. Emandi, Necropola feudală timpurie de la Vorniceni Mari (jud. Suceava). *SCIVA* 31, 4, 1980, 585-597.
- Matei, Emandi 1982:** M.D. Matei, E.I. Emandi, Habitatul medieval rural din valea Moldovei și din bazinul Șomuzului Mare (secolele XI-XVII) (București 1982).
- Matei, Emandi, 1982a:** M.D. Matei, E.I. Emandi, Habitatul medieval rural de la Liteni. In: M.D. Matei, E.I. Emandi, O. Monoranu, *Cercetări arheologice privind habitatul medieval rural din bazinul superior al Șomuzului Mare și al Moldovei (secolele XIV-XVII)* (Suceava 1982), 43-89.
- Motzoi-Chicideanu 2003:** I. Motzoi-Chicideanu, Câteva remarci asupra studiului descoperirilor mortuare. In: (eds. D. Marcu Istrate, A. Istrate, C. Gaiu) *In memoriam Radu Popa. Temeiuri ale civilizației românești în context european (Cluj-Napoca 2003)*.
- Parker Pearson 2003:** M. Parker Pearson, *The Archaeology of Death and Burial* (Phoenix Mill 2003).
- Prelipcean 1962:** V. Prelipcean, Incinerarea morților și teologia ortodoxă. *Studii teologice, seria II, XIV, nr. 7-8, 1962*, 423-426.
- Sîrbu 2003:** V. Sîrbu, *Arheologia funerară și sacrificiile: o terminologie unitară (dicționar, lexic, arborescență)* (Brăila 2003).
- Simalcsik 2012:** A. Simalcsik, Analiza antropologică a seriei scheletice descoperite în necropola medievală de la Lozova, secolele XIV-XV. *RA VIII*, 1-2, 2012, 316-343.
- Simalcsik et al. 2014:** A. Simalcsik, Al. Comșa, V.-M. Groza, R.D. Simalcsik, Trepanația – ritual magico-religios/simbolic sau procedeu terapeutic? Necropola medievală de la Lozova (r-nul Strășeni, Republica Moldova), secolele XIV-XV. *Studiu de caz. RA X*, 1-2, 2014, 247-264.
- Simalcsik, Groza 2015:** A. Simalcsik, V.M. Groza, Necropola medievală de la Lozova. *Campania arheologică 2014. Raport antropologic. RA XI*, 1-2, 2015, 303-322.
- Simalcsik, Simalcsik, Groza 2013:** A. Simalcsik, R.D. Simalcsik, V.-M. Groza, Hipoplazia smalțului dentar în seria scheletică deshumată din necropola de la Lozova, secolele XIV-XV. *RA IX*, 2, 2013, 228-244.

Spinei 1969: V. Spinei, Necropola medievală de la Piatra Neamț- Dărmănești. MA I, 1969, 215-225.

Spinei 1986: V. Spinei, Săpăturile de la Trifești (jud. Iași). MCA, a XVI-a Sesiune anuală de rapoarte, Vaslui, 1982, XVI, 1986, 237-242.

Spinei, Popovici-Baltă 1974: V. Spinei, R. Popovici-Baltă, Principalele rezultate ale săpăturilor de la Hudum- Botoșani din anii 1970-1972. In: Din trecutul județului Botoșani. I (Botoșani 1974), 115-134.

Spinei, Popovici 1985: V. Spinei, R. Popovici, Cercetările arheologice din necropola medievală de la Hudum, jud. Botoșani. AM X, 74-88.

Spinei, Popovici 1988: V. Spinei, R. Popovici, Săpăturile arheologice din necropola medievală de la Hudum (1987). AM XII, 233-247.

Ursu, Bacumenco-Pîrnău, Vornic 2015: I. Ursu, L. Bacumenco-Pîrnău, V. Vornic, Cercetări arheologice în necropola de la Lozova. Campania din anul 2014. Akademos 1 (36), 2015, 139-142.

Vornic et al. 2012: V. Vornic, I. Ursu, L. Bacumenco-Pîrnău, R. Pîrnău, L. Ciobanu, Cercetările arheologice din situl medieval de la Lozova-*La hotar cu Vornicenii*. Rezultate preliminare. RA VIII, 1-2, 2012, 222-256.

Ion Ursu, doctor în istorie, cercetător științific superior, Centrul de Arheologie, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova, e-mail: ion_ursu11@yahoo.com

Ludmila Bacumenco-Pîrnău, doctor în istorie, cercetător științific superior, Centrul de Arheologie, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova, e-mail: ludmila.pirnau@gmail.com

Vlad Vornic, doctor în istorie, cercetător științific superior, Centrul de Arheologie, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova, e-mail: vornic.vlad@yahoo.com

Ion Ciobanu, cercetător științific, Centrul de Arheologie, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova, e-mail: ciuhal@gmail.com